

2025

KÖTELEZŐ OKTATÁS

Az ISA-k arányos alkalmazása a
könyvvizsgálat folyamatában

Összeállította:
Kőműves Kinga, Közfelügyeleti Hatóság
Sárándi Gábor, MKVK

Tartalom

1. Bevezetés.....	2
1.1. Oktatási anyag célja és kulcsüzenet	3
1.2. A téma indokoltsága	4
2. Méretre szabhatóság a Standardokban	5
2.1. Szabályozás és szakmai megítélés	5
2.2. Dokumentáció.....	5
2.3. Arányos alkalmazás korlátai.....	7
2.4. Minőségirányítási rendszer szabta korlátok.....	8
3. Könyvvizsgálati eljárások terjedelmét befolyásoló tényezők.....	8
3.1. A gazdálkodó egységek mérete, illetve összetettsége.....	8
3.2. A dokumentáció és nyilvántartások minősége.....	10
3.3. Tulajdonosi szerkezet és szervezeti felépítés.....	12
3.4. Informatikai környezet.....	13
3.5. Számviteli becslések, vállalkozás folytatása elve érvényesülésének vizsgálata.....	15
3.6. Könyvvizsgálati bizonyíték megfelelése és elegendősége	19
4. Gyakorlati útmutatások és ajánlások a Standardok arányos alkalmazásához	19
4.1. Arányos alkalmazást segítő szakmai anyagok.....	19
4.2. Arányos dokumentáció	20
4.3. Arányos évközi (interim) könyvvizsgálat.....	21
4.4. Arányos év végi könyvvizsgálat	23
5. Esettanulmány.....	27
6. Összefoglalás	34

Az ISA-k arányos alkalmazása a könyvvizsgálat folyamatában

1. Bevezetés

A független könyvvizsgálat központi szerepet tölt be a pénzügyi beszámolók megbízhatóságának biztosításában, ezáltal hozzájárul a gazdasági szereplők közötti bizalom erősítéséhez. A független könyvvizsgálók által végzett gazdálkodó szervezetek független könyvvizsgálatára vonatkozó követelményeket világszerte a **Nemzetközi Könyvvizsgálati Standardok** (ISA – *International Standards on Auditing*, továbbiakban: Standardok) szabályozzák, amelyeket az **International Auditing and Assurance Standards Board** (IAASB - Nemzetközi Könyvvizsgálati és Bizonyosságot Nyújtó Szolgáltatási Standardok Testület) dolgozott ki. Magyarországon a Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről szóló 2007. évi LXXV. törvény (a továbbiakban: Kkt.) 4. § (5) b) pontja értelmében a Magyar Könyvvizsgálói Kamara (a továbbiakban: Kamara) megalkotja és naprakészen tartja a nemzeti standardokat. E standardok célja, hogy egységes, magas színvonalú, kockázatalapú könyvvizsgálati eljárásokat biztosítsanak minden gazdálkodó könyvvizsgálata esetében, függetlenül azok méretétől, jogi formájától vagy iparágától.

Ugyanakkor a gazdálkodók rendkívül sokfélék: egy több milliárd forintot meghaladó forgalommal rendelkező, nemzetközi háttérű, valamint többféle tevékenységet folytató, összetett szervezeti struktúrával és üzleti kapcsolatokkal rendelkező gazdálkodó egység könyvvizsgálatának kockázatai lényegesen eltérhetnek egy mindössze néhány alkalmazottat foglalkoztató, kis családi vállalkozásétól. Értelmszerűen az eltérő kockázatokkal rendelkező gazdálkodó egységek eltérő könyvvizsgálati választ és könyvvizsgálati eljárásokat igényelhetnek, így nem szükségszerű, de nem is követelmény valamennyi gazdálkodó egység könyvvizsgálatára ugyanolyan mélységű munkaprogramot tervezni és végrehajtani, valamint ugyanolyan mélységű megbízási dokumentációt összeállítani, valamint azt ledokumentálni valamennyi megbízás vonatkozásában. Ez következik önmagukból a Standardokból is, az által, hogy a Standardok kockázatalapú megközelítést követelnek meg: a könyvvizsgálónak fel kell ismernie, hogy mely területeken nagyobb a hibás állítás kockázata, és ezekre kell összpontosítani az ellenőrzési eljárásokat. Ez a megközelítés lehetővé teszi a könyvvizsgáló számára, hogy rugalmasan alakítsa ki a vizsgálatot, és arányosan alkalmazza a Standardokat a konkrét körülményekhez. A Standardok gyakran lehetőséget biztosítanak arra, hogy – bizonyos kereteken belül – méretre szabottan (arányosan) alkalmazzák a Standardok követelményeit, azaz olyan módon, amely figyelembe veszi a gazdálkodó szervezet méretét, összetettségét és a vele kapcsolatos könyvvizsgálati kockázatokat egyaránt.

A Standardok alkalmazása nem mindig jelent egyenlő mértékű terhet: a Standardok szellemének megfelelő, arányos alkalmazás biztosítja, hogy a könyvvizsgálat célja teljesüljön – túlzott adminisztratív teher nélkül. Ugyancsak lényeges szempont, hogy a kevésbé

terjedelmes mennyiségű könyvvizsgálati eljárások kevesebb dokumentációt és kevesebb munkaidőt igényelhetnek, így hatékonyabban (költség-haszon alapelv) tudja a könyvvizsgáló megtervezni és felhasználni a saját erőforrásait (például a saját és az asszisztense idejét).

A fentiekből adódóan tehát a könyvvizsgálati standardok úgy kerültek kialakításra, hogy alkalmazhatóak legyenek mind a kisebb és kevésbé összetett egységektől kezdve egészen a bonyolultabb szervezeti struktúrával, összetettebb informatikai rendszerekkel vagy ellenőrzési mechanizmusokkal, illetve komplexebb tranzakciókkal rendelkező gazdálkodókra. Ugyanakkor a szakmai megítélés kulcsfontosságú a méretre szabhatóság megítélésében, valamint abban, hogy hogyan alkalmazzuk a Standardokat.

A méretre szabhatóság lényege, hogy a könyvvizsgáló saját szakmai tapasztalata és ítélőképessége alapján tudja meghatározni, milyen eljárásokat végezzen az adott gazdálkodó egység sajátos körülményeihez (kockázataihoz) igazodva. A kockázatalapú megközelítés azonban nem minden esetben jelent egyértelműen kevesebb munkát vagy dokumentációt.

A méretre szabhatóság megítélése magában foglalhatja például:

- annak a felmérését, hogy a gazdálkodó egység és a megbízás körülményei ismeretében a Standardok minden követelménye vonatkozik-e az adott könyvvizsgálatra (azaz releváns-e),
- mikor és milyen módon kell (vagy éppen nem kell) alkalmazni a kötelező vagy feltételes előírásokat,
- a megengedett módszerek vagy eljárások közötti választást – például mikor és hogyan mely kontrollokat vagy tranzakciókat érdemes vagy kell tesztelni,
- a magyarázó útmutatások értelmezését és gyakorlati alkalmazását,
- annak meghatározását, hogy mely tranzakciók, számlaegyenlegek, ügyletcsoportok vagy közzétételek hordoznak lényeges hibás állítás(ok) kockázatát,
- annak mérlegelését, hogy az arányos alkalmazás érvényesítésével a könyvvizsgáló milyen könyvvizsgálói eljárásokkal tudja megszerezni a számára szükséges megfelelő és elegendő mennyiségű könyvvizsgálati bizonyítékokat.

Ezek mind olyan döntések, amelyek során a könyvvizsgáló szakmai megítélése közvetlenül befolyásolja a könyvvizsgálati eljárások jellegét, ütemezését és terjedelmét a teljes vizsgálat során.

1.1. Oktatási anyag célja és kulcsüzenet

Jelen oktatási anyag célja az, hogy bemutassa, hogy a Standardok hogyan alkalmazhatóak **arányosan** a különböző méretű gazdálkodók esetében, és hogyan tud a könyvvizsgáló a Standardok követelményeinek keretein belül **szakmai megítélést** alkalmazni a hatékony, ugyanakkor a Standardok követelményeinek megfelelő szintű könyvvizsgálat érdekében. A cél

kettős: egyrészt **elméleti alapokat** nyújt az arányos alkalmazás értelmezéséhez, másrészt **gyakorlati útmutatást** ad a könyvvizsgálók számára, konkrét példákon keresztül.

Fontos megjegyezni, hogy a standardok méretre szabható alkalmazását leginkább a gazdálkodó egység mérete és tevékenységének összetettsége befolyásolja és a könyvvizsgáló gyakran korlátozott mozgástérrel rendelkezik. Amennyiben például a gazdálkodó egység pénzügyi kimutatásai számos jelentős kockázatot tartalmaznak, a könyvvizsgáló széleskörű szakmai tudása ellenére sem fogja tudni elkerülni, hogy terjedelmes könyvvizsgálati eljárásokat végezzen el. Ugyanakkor a könyvvizsgálati eljárások terjedelmét nem csak a Standardok arányos alkalmazásával lehet csökkenteni. A könyvvizsgálati munka megfelelő tervezése (erőforrás, ütemezés, kommunikáció) és a végrehajtásának a folyamatos ellenőrzése (visszacsatolás a tervhez) jelentősen megkönnyítheti a könyvvizsgálati munkát és lecsökkentheti a ráfordított időt. A hatékony szervezésre azért is szükség van, mert **a kockázatalapú megközelítés nem minden esetben jelent egyértelműen kevesebb munkát vagy dokumentációt.**

1.2. A téma indokoltsága

Az előző évben értesülhettek a könyvvizsgálók (többek között az előző éves kötelező oktatási anyag részeként) arról, hogy az IAASB közreadta az ISA for LCE standardot (LCE = Less Complex Entities). Az ISA for LCE standard (amelynek a magyar nyelvű fordítása elérhető a kamara honlapján) a kevésbé összetett gazdálkodók sajátosságaihoz igazodva tömörebben, arányosan és egyszerűbben megfogalmazott követelményekkel igyekszik biztosítani ugyanazt a szintű könyvvizsgálati bizonyosságot és minőséget, mint amit az ISA-k nyújtanak. Tekintettel azonban az ISA for LCE standard alkalmazásával kapcsolatos bizonytalanságokra, a kamara elnöksége elhalasztotta annak magyar nemzeti standardként való bevezetését, így az ISA for LCE standard egyelőre nem alkalmazható a hazai könyvvizsgálatok során. A jelen oktatási anyag célja, hogy rávilágítsunk, hogy az ISA-k által jelenleg biztosított keretrendszer is lehetőséget kínál a könyvvizsgálati standardok méretre szabott alkalmazására, nincsen szükség egy teljesen különálló standard bevezetésére ennek az elérése céljából.

Továbbá, a Kamara felismerte, hogy a könyvvizsgálók részéről igény mutatkozik szakmai útmutatásra annak kapcsán, hogyan lehet a Standardokban rejlő arányos alkalmazás lehetőségét a gyakorlatban megfelelően és hatékonyan érvényesíteni a kisebb gazdálkodók könyvvizsgálata során. Ezt a felismerést megerősítette az ISA for LCE megjelenése is, valamint az a körülmény, hogy az IAASB az ISA for LCE standard megalkotása során a Standardokat tekintette kiindulópontnak. Ismételten megállapítást nyert a korábban is ismert tény, amely szerint a Standardok arányos alkalmazása a kisebb gazdálkodók esetében nemcsak megengedett és lehetséges, hanem célszerű is. A Kamara feladata tehát, hogy a jellemzően kisebb gazdálkodók könyvvizsgálatát végrehajtó könyvvizsgálók figyelmét felhívja a Standardok méretre szabott alkalmazásának lehetőségére és támogassa őket annak alkalmazásában. Ezzel összhangban került a téma a kötelező oktatás tematikájába.

2. Méretre szabhatóság a Standardokban

2.1. Szabályozás és szakmai megítélés

Az utóbbi néhány évben megjelent standard felülvizsgálatok és módosítások egyértelműen írnak az arányos alkalmazás lehetőségéről. A méretre szabhatósági megfontolásokkal összefüggésben „*Méretre szabhatóság*” megnevezéssel összesen 5 db ISA standard 47 db bekezdést¹, „*Kisebb gazdálkodó egységekre jellemző szempontok*” megnevezéssel 9 db ISA standard 19 db bekezdést² tartalmaz.

A 200. témaszámú nemzetközi könyvvizsgálati standard így fogalmaz: „*A kockázatfelmérési eljárások jellege és terjedelme változó lesz a gazdálkodó egység jellege és körülményei alapján (például, a gazdálkodó egység politikáinak és eljárásainak, valamint folyamatainak és rendszereinek formalitása). A könyvvizsgáló szakmai megítélést alkalmaz, hogy meghatározza a jelen nemzetközi könyvvizsgálati standard követelményeinek teljesítéséhez végrehajtandó kockázatfelmérési eljárások jellegét és terjedelmét.*” (ISA 200, A16).

A méretre szabhatóság alkalmazása tehát – amennyiben van rá lehetőség - jelentős szakmai megítélést igényel. A szakmai megítélés a könyvvizsgálati szakmában megkerülhetetlen és jól ismert fogalom, hiszen szinte az összes könyvvizsgálati standardban megtalálható.³ Mivel a szakmai megítélést nem lehet egyértelműen keretek közé szorítani, így a standardok arányos alkalmazását sem lehet egy, minden megbízás során egységesen alkalmazható ellenőrző listával összefoglalni.

2.2. Dokumentáció

Amennyiben tehát a könyvvizsgáló méretre szabottan alkalmazza a könyvvizsgálati standardokat, szakmai megítélést alkalmaz, az azzal kapcsolatos jelentős megfontolásokat szükséges ledokumentálnia. A 230. témaszámú, „Könyvvizsgálati dokumentáció” című könyvvizsgálati standard értelmében „*helyénvaló könyvvizsgálati dokumentációt készíteni a szakmai megítélés alkalmazásáról, ha a kérdések és a megítélések jelentősek:*

- *a könyvvizsgáló következtetésének indoklása, amikor valamely követelmény előírja, hogy a könyvvizsgálónak „mérlegelnie kell” bizonyos információkat vagy tényezőket, és a mérlegelés jelentős az adott megbízás összefüggésében*

¹ A 200-as, a 220-as, a 315-ös, az 540-es és 600-as témaszámú, nemzetközi könyvvizsgálati standardok tartalmazzák ezeket a bekezdéseket. Megjegyezzük, hogy az 1. és 2. számú, nemzetközi minőségirányítási standardok is tartalmazznak méretre szabhatóságra vonatkozó bekezdéseket, azonban ez a két standard nincsen a jelen oktatási anyag hatókörében.

² A 230-as, a 240-es, a 260-as, a 265-ös, a 300-as, a 330-as, a 402-es, az 550-es és az 570-es témaszámú standardok tartalmazzák ezeket a bekezdéseket.

³ A jelenleg hatályos könyvvizsgálati standardok összesen 198 alkalommal használják ezt a fogalmat.

- *a könyvvizsgáló által a vezetés által alkalmazott szubjektív megítélések körébe tartozó területek észszerűségére vonatkozóan levont következtetések alapja.” (ISA 230, A10)*

Az elvégzett munka dokumentálása során mindig figyelemmel kell lennie a könyvvizsgálónak a 230-as témaszámú standard egyik legfontosabb követelményére:

„A könyvvizsgálónak olyan könyvvizsgálati dokumentációt kell készítenie, amely elegendő ahhoz, hogy az adott könyvvizsgálattal korábban kapcsolatban nem álló tapasztalt könyvvizsgáló megértse” (ISA 230, 8).

Következésképpen, a könyvvizsgálónak úgy kell összeállítania minden megbízás könyvvizsgálati dokumentációját, hogy az lehetővé tegye egy másik könyvvizsgáló számára a levont könyvvizsgálói következtetés megalapozottságára vonatkozó értékelést és megállapítást, kizárólag a könyvvizsgálati dokumentáció áttekintése alapján (azaz szóbeli kiegészítések és magyarázatok nélkül). Például, ha a Standardok méretre szabott alkalmazását nem értené meg egy másik könyvvizsgáló pusztán a könyvvizsgálati dokumentáció áttekintése alapján, akkor a dokumentáció további fejlesztést igényel.

Példa

A könyvvizsgáló a számlaegyenlegek, ügyletcsoporthoz és közzétételek (SZÜK) beazonosítása során megállapítja, hogy az egyéb követelmények számlaegyenleg meghaladja a végrehajtási lényegességet. A könyvvizsgáló – a 315-ös témaszámú könyvvizsgálati standarddal összhangban – kockázatalapú megközelítést alkalmaz és alacsony kockázatot tulajdonít a számlaegyenlegnek. A számla kevés számú és nem összetett tranzakciót tartalmaz (szállítói előleg és HIPA túlfizetés), továbbá nem azonosított be releváns állítást sem, így a könyvvizsgáló lényeges, de nem jelentős egyenlegként azonosítja be az egyéb követelmények számlaegyenlegét, ezzel összhangban tervezi meg és hajtja végre a könyvvizsgálati eljárásokat. Ez a következtetés nem magától értetődő, a könyvvizsgálónak mérlegelnie kell a rendelkezésére álló információkat és szakmai megítélést kell alkalmaznia, így ezt le kell dokumentálnia. A könyvvizsgálati dokumentáció tehát tükrözi a könyvvizsgáló megfontolásait és igazolja, hogy miért kevésbé terjedelmes könyvvizsgálati eljárásokat hajtott végre a könyvvizsgáló.

A könyvvizsgálati dokumentáció formáját és terjedelmét befolyásolják az elvégzett eljárások, így értelemszerűen az egyszerűbb és kevesebb eljárás, valamint komplexebb szakmai megítélés vagy sajátos megközelítést kevésbé igénylő munkaprogram megtervezése és végrehajtása eredményezhet egyszerűbb és tömörebb könyvvizsgálati dokumentációt.⁴

⁴ A könyvvizsgálati dokumentációval kapcsolatos megfontolások vonatkozásában a könyvvizsgálók figyelmébe ajánljuk a kamara honlapján elérhető, „A könyvvizsgálati megbízások dokumentálásáról” című szakértői

2.3. Arányos alkalmazás korlátai

A szakmai megítélést igénylő területeken a végrehajtandó könyvvizsgálati eljárások jellegét, terjedelmét és ütemezését lehet módosítani (így hatékonyabbá téve a könyvvizsgálati munkát), azonban nem minden esetben van erre lehetőség. A könyvvizsgálati eljárások terjedelmét befolyásolják például a megbízás ismérvei is. Amennyiben a gazdálkodó egység nemzetközi számviteli standardok (IFRS) szerint állítja össze a beszámolóját, részletesebb prezentációs kötelezettsége van, mintha a magyar számviteli törvény szerint állítaná össze a beszámolóját (például kapcsolt felekkel kapcsolatos közzétételek, halasztott adó, stb.). De nem pusztán volumenben, hanem összetettségben is több munkát igényel az IFRS szerint összeállított beszámolónak a könyvvizsgálata, amely több szakmai megítélést igényel a könyvvizsgálótól, amelyet tovább fokoz az IFRS-ek keretelvek szerinti megközelítése. Továbbá, amennyiben a gazdálkodó egység tőzsdén jegyzett, akkor néhány könyvvizsgálati standard (és az IESBA etikai Kódex) szigorúbb értelmezését kell figyelembe venni a megbízás végrehajtása során, amely tovább növeli a végrehajtandó eljárások terjedelmét és annak dokumentációját (például 701-es témaszámú és a 260-as témaszámú könyvvizsgálati standard⁵). Amennyiben pedig első éves megbízását hajtja végre a könyvvizsgáló, akkor az 510-es témaszámú, „*Első könyvvizsgálati megbízások – Nyitóegyenlegek*” című standard követelményeinek is meg kell felelnie. Azonban a pénzügyi beszámoló összeállítása során alkalmazott keretelvek, vagy a közérdeklődésnek való kitettsége, vagy a megbízás első évben való végrehajtása okán megjelenő többletmunka vonatkozásában a **Standardok figyelmen kívül hagyására nincsen lehetősége a könyvvizsgálónak, amennyiben az releváns az adott megbízásra**. Például nincsen lehetősége fontolóra venni, hogy első éves megbízás során megvizsgálja-e a nyitóegyenleget, hiszen az kötelező. Hasonlóképpen, ha a gazdálkodó egység tőzsdén jegyzett, nem hagyhatja figyelmen kívül a Standardokban megjelenített, a tőzsdén jegyzett társaságokra vonatkozó szigorúbb előírásokat. A könyvvizsgáló – szakmai megítélése alapján – eldöntheti, hogy milyen módszerrel felel meg a Standardoknak (például nyitóegyenlegek vizsgálatát többféleképpen is elvégezheti).

A Standardok tehát előíró jellegűek, ami azt jelenti, hogy a könyvvizsgálónak meg kell felelnie azoknak, kivéve, ha valamilyen specifikus körülmény indokolja az eltérést, így fennállhat a lehetőség az arányos alkalmazásra. **A legtöbb esetben a kisebb gazdálkodó egységek könyvvizsgálata során kevésbé terjedelmes eljárásokat végez a könyvvizsgáló, ez azonban nem azért történik így, mert a Standardok előírásait csak részben vagy egyáltalán nem kell alkalmazni kisebb gazdálkodók esetén, hanem azért, mert gyakran kisebb jelentőségű és kevesebb számú lényeges hibás állítás kockázatát hordozza magával egy kisebb gazdálkodó egység.** A könyvvizsgálónak – a Standardokkal összhangban - kockázatalapú megközelítést kell alkalmaznia, ha kevesebb a kockázat, kevesebb a releváns

bizottság iránymutatást (https://mkvk.hu/hu/letolthetoanyagok/dokumentacio-oldal/konyvvizsgalati-dokumentacio-tartalma_boritoval_1011)

⁵ A 701-es témaszámú, „*Kulcsfontosságú Könyvvizsgálati Kérdések Kommunikálása a független könyvvizsgálói jelentésben*” című standard értelmében egy külön szakaszt kell elhelyeznie a könyvvizsgálói jelentésben és az irányítással megbízott személyeknek időben kommunikálni szükséges annak a tartalmát. A 260-as témaszámú, „*Kommunikáció az irányítással megbízott személyekkel*” című standard további kommunikációs kötelezettséget ró a könyvvizsgálóra tőzsdén jegyzett társaság esetén.

állítás és így a végrehajtandó eljárás. A könyvvizsgáló által választott konkrét eljárások pedig lehetnek arányosak a könyvvizsgálati kockázatokkal, amelyek pedig a vállalat méretével és összetettségével állnak összefüggésben.

Arra, hogy az arányos alkalmazásnak is vannak korlátai, jó példa lehet az, hogy nem dönthet úgy a könyvvizsgáló, hogy nem kér írásos teljességi nyilatkozatot a megbízás végén, mert szakmai megítélése alapján az nem szükséges, hiszen az írásbeli teljességi nyilatkozat az 580-as témaszámú, „*Írásbeli nyilatkozatok*” című standard értelmében az egyik legfontosabb kötelezően beszerzendő könyvvizsgálati bizonyíték, nincsen lehetőség egyedi mérlegelésre annak szükségességét illetően. A Standardokat ugyanis „*minden gazdálkodó egység könyvvizsgálatára szánták, mérettől és összetettségtől függetlenül, és az alkalmazási anyag ezért adott esetben magában foglal specifikus szempontokat mind kevésbé, mind jobban összetett gazdálkodó egységekre vonatkozóan.*” (ISA 315, 9)

2.4. Minőségirányítási rendszer szabta korlátok

A Standardok méretre szabott alkalmazása során **a könyvvizsgálónak igazodnia kell a saját belső minőségirányítási rendszeréhez (MIR) is**, amely a Standardok által biztosítottnál szigorúbb szabályozást is előírhat. Például egy könyvvizsgáló cég belső minőségirányítási rendszeréhez csatolt könyvvizsgálati módszertani kézikönyve előírhatja, hogy amennyiben jelentős a készletek számlaeegyenleg, akkor kötelező kontrollalapú megközelítést alkalmazni és legalább 50 db cikkszám leltározási folyamatát megfigyelni, noha a Standardok nem írnak elő ilyen követelményt. Ebben az esetben a könyvvizsgáló kénytelen igazodni a belső MIR-hez és nincsen lehetősége annál megengedőbb megközelítést alkalmazni. Hasonlóképpen, a könyvvizsgáló nem dönthet úgy, hogy a belső minőségirányítási rendszerében meghatározott mintaválasztási módszertantól eltérő mintaválasztási módszertant alkalmaz és adott esetben alacsonyabb mintaszámot határoz meg.

3. Könyvvizsgálati eljárások terjedelmét befolyásoló tényezők

A lentebb kifejtésre kerülő tényezők túlnyomó többsége a Standardokból lettek kigyűjtve a „*Méretre Szabhatóság*” és „*Kisebb gazdálkodó egységekre jellemző szempontok*” bekezdésekből.

3.1. A gazdálkodó egységek mérete, illetve összetettsége

A kisebb gazdálkodók – ideértve a mikrovállalkozásokat, kisvállalkozásokat és egyes közepes méretű vállalatokat – a gazdaság tekintélyes részét képezik. Magyarországon is meghatározó a számuk: a KSH adatai szerint a vállalkozások több mint 95%-a ebbe a kategóriába tartozik. Bár pénzügyi volumenük és működésük jellemzően egyszerűbb, mint a nagyvállalatoké, könyvvizsgálati szempontból mégis egyedi megközelítést igényelnek. Az Standardok alkalmazása során ezeket a különbségeket a könyvvizsgálónak figyelembe kell vennie, és ehhez igazodva kell kialakítania arányos ellenőrzési stratégiáját.

Alapvetően megállapítható, hogy a **kisebb méretű gazdálkodó egységekkel összefüggésben általában kevesebb kockázat várható** – és ezzel összhangban kevesebb és kevésbé terjedelmes könyvvizsgálati eljárásokat kell végrehajtani – **azonban ez nem minden esetben van így**. Ahogyan a 315-ös témaszámú könyvvizsgálati standard is rávilágít, **elsősorban a gazdálkodó egységek és a folyamatok összetettsége befolyásolja leginkább az elvégzendő eljárások terjedelmét, nem a mérete:**

„Ugyan egy gazdálkodó egység mérete jelezheti annak összetettségét, egyes kisebb gazdálkodó egységek lehetnek összetettek és egyes nagyobb gazdálkodó egységek lehetnek kevésbé összetettek.” (ISA 315, 9)

Példa

Egy több évtizede nyereségesen működő, kevés folyamattal rendelkező, pusztán ingatlanok bérbeadásával foglalkozó társaság (Társaság „A”), amely hosszú távú bérleti szerződésekkel rendelkezik, várhatóan kevesebb kockázattal rendelkezhet, mint egy fél éve alapított startup gazdálkodó egység (Társaság „B”), amely egy új piacra kíván betörni saját előállított termékkel. Belátható, hogy a könyvvizsgálati eljárások terjedelmesebbek lesznek Társaság „B” esetén, hiába alacsonyabb a forgalma és a nyereségessége, mint Társaság „A”-nak.

A könyvvizsgálati eljárások terjedelmét tehát nem pusztán a vállalkozás mérete, hanem az összetettsége is befolyásolja (ISA 315, A52-54), hiszen az összetettség okán gyakran merülhetnek fel olyan tényezők, amelyek a hibás állítás kockázataira való nagyobb fogékonyságot idézhetnek elő. Azt azonban érdemes megjegyezni, hogy jelentős az átfedés a kisebb méretű gazdálkodó egységek és kevésbé összetett gazdálkodó egységek között, hiszen a kisebb méretű gazdálkodó egységek jelentős része jellemzően kevésbé összetett is egyben.

Teljesség igénye nélkül, az alábbiak a kevésbé összetett gazdálkodók jellemzői:

- egyszerűbb szervezeti struktúrával rendelkeznek (nem szerteágazó hierarchia, gyakran a tulajdonos a vezető, kis létszámú kulcsfontosságú vezetői csapattal),
- világosan áttekinthető tulajdonosi struktúrával bírnak (keves üzletág, főként hazai kapcsolt vállalkozásokkal),
- üzleti modellje áttekinthető, kevés árbevétel forrással (keves termék az üzletágakon belül),
- kevés folyamat, beszámolási folyamatban néhány munkavállaló vesz részt,
- egyszerű nyilvántartásvezetés,
- egyszerűbb belső kontroll rendszerek (korlátozott belső ellenőrzési rendszerrel bírnak, vagy egyáltalán nem rendelkeznek formalizált kontrollokkal, jellemzően kevés felelőse van, a kontrollok működtetése és dokumentáltsága nem következetes),
- kevés munkavállaló, közülük sokan széles feladatkörrel rendelkeznek,

- nem összetett informatikai környezet, változások jellege és terjedelme nem gyakori és nem jelentős,
- nem összetett és kevés számviteli becslés azonosítható,
- egyszerű ügyletek, alacsony tranzakciószám.

3.2. A dokumentáció és nyilvántartások minősége

A könyvvizsgálónak a kockázatfelmérési eljárások során meg kell ismernie a gazdálkodó egység jelentős folyamatait. Azonban ez kisebb méretű cégeknél kihívást jelenthet, hiszen a belső kontrollok kevésbé formalizáltak (ISA 315, A92, A99), mivel a folyamatok dokumentációját és a könyvelést gyakran néhány fő munkavállaló vagy külső könyvelőiroda végzi. A folyamatokat jellemző korlátozott kontrollok, illetve következtelen dokumentáció miatt gyakran nem lehetséges a kontrollok tesztelésére támaszkodnia a könyvvizsgálónak és így jelentős mennyiségű alapvető vizsgálati eljárásokra szükséges támaszkodnia (részletes alapvető vizsgálati eljárásokat tartalmazó audit stratégia).

A kisebb méretű, nem összetett gazdálkodó folyamataira az alábbiak lehetnek jellemzőek:

- elavult vagy hiányos bizonylatolás,
- nem rendszeres egyeztetések,
- következtelen és nem teljeskörű zárási folyamat,
- a számviteli becslések gyakorlata nem formalizált,
- kézi (manuális) folyamatok dominanciája.

A fentiek megnehezítik a bizonyítékszerzést, és fokozzák a könyvvizsgáló **szakmai megítélésének** szerepét: el kell döntenie, hogy mely alternatív forrásból szerez meggyőző könyvvizsgálati bizonyítékot (pl. külső megerősítések, elemző eljárások, interjúk stb.). A kisebb gazdálkodó egységekben a kontrolltevékenységek valószínűleg kevésbé formálisak, (például egy családi vállalkozásnál a számlákat a tulajdonos szóban hagyja jóvá, és nincs írásos nyoma a jóváhagyásnak) ugyanakkor ez nem jelenti azt, hogy el lehetne tekinteni a Standardokban előírt kockázatfelmérési eljárásoktól. Ilyen helyzetben is dokumentált módon el kell végezni a jelentős folyamatok felmérését és egy konkrét példán keresztül végig kell követni a folyamatot a könyvvizsgálónak. Például beszerzési folyamat esetén a könyvvizsgáló végigkövet egy konkrét számlát a beérkezéstől a kifizetésig, megfigyeli, ki ellenőrzi a számla tartalmát, és hogyan történik a kifizetés. A folyamatfelmérésről (amely jelen példában magába foglalja az interjút és a megfigyelést is) részletes jegyzetet készít, valamint alátámasztó bizonyítékot csatol a dokumentációjához (például bankkivonat, képernyőkép, stb.).

Példa

A könyvvizsgálónak kötelező meggyőződnie a vállalkozás folytatása elvének érvényesüléséről, ebben az esetben a legfőbb szerv által elfogadott üzleti terv meggyőződő bizonyíték lehet. A könyvvizsgáló által vizsgált gazdálkodó egység egy közepes méretű társaság, amelynek két tulajdonosa van, ezek közül az egyik tulajdonos egyben ügyvezető is. Az ügyvezető minden év végén elkészíti nagyvonalúan a következő évre vonatkozó üzleti tervet egy Excelben, amelyet telefonon egyeztet a másik tulajdonossal. Az üzleti terv azonban nem kerül elfogadásra a legfelsőbb szerv ülésén és nincsen írásos (e-mail-es) bizonyíték az elfogadásra. Ez esetben a könyvvizsgálónak meg kell őriznie az Excel alapú üzleti tervet és – dokumentált módon - interjút kell folytatnia az ügyvezetővel az üzleti terv készítése során alkalmazott megfontolásokról. Amennyiben a könyvvizsgáló szakmai megítélése szerint az üzleti terv megbízható (például a korábbi évek terv-tény adatainak összehasonlítás miatt vagy az üzleti tervben alkalmazott feltételezéseket észszerűnek ítélte meg), dönthet úgy, hogy további vizsgálatot nem végez (azaz arányosan alkalmazza az ISA-kat), azonban, ha a könyvvizsgálónak továbbra is kétségei maradnak, további eljárásokat kell végeznie és további bizonyítékokat kell szereznie annak érdekében, hogy megalapozott következtetést tudjon levonni. (ISA 570, A12)

Továbbá „*ahol a politikák vagy eljárások nem dokumentáltak, vagy a gazdálkodó egységnek kevésbé formalizált kontrolljai vannak, a könyvvizsgáló mégis képes lehet bizonyos mennyiségű könyvvizsgálati bizonyítékot szerezni a kontroll végrehajtásának megfigyelésén vagy szemrevételezésén keresztül.*” (ISA 315, A33)

Példa

Elképzelhető, hogy a gazdálkodó egység nem rendelkezik kellően részletes leltározási szabályzattal, a könyvvizsgáló azonban a leltározáson való részvétele során meg tud győződni a leltározási folyamat megfelelőségéről. Kiemelten fontos azonban, hogy a könyvvizsgáló ledokumentálja azokat az információkat, amelyeket a leltározás során tapasztalt és az ügyfél által átadott dokumentumok nem tartalmaznak. Például, ha az ügyfél leltározási szabályzata nem ír részletesen arról, hogy hogyan kezelik az elfekvő (sérült) készletet, de a könyvvizsgáló a leltározás során meggyőződik arról, hogy ezeket elkülönítetten, külön raktárhelyen tárolják és megfelelő nyilvántartást vezetnek róla, akkor azt a könyvvizsgálónak bele kell foglalnia a dokumentációba.

A fenti két példa rámutat arra, hogy hiányos belső dokumentáltság vagy formalizált kontrollok hiánya ellenére is léteznek olyan egyéb vagy alternatív könyvvizsgálati eljárások,

amelyekkel megszerezhetők az adott könyvvizsgálati cél eléréséhez szükséges könyvvizsgálati bizonyítékok, de szükséges, hogy ezeket a könyvvizsgáló megfelelően dokumentálja. A fenti példákban leírt vizsgálati módszerek szintén a könyvvizsgálói megítélésen alapuló arányos alkalmazását valósítják meg a Standardoknak. (ISA 315, A17).

3.3. Tulajdonosi szerkezet és szervezeti felépítés

A kisebb gazdálkodók tulajdonosi szerkezete általában szűk körű, gyakran egy kézben összpontosul, ugyanakkor előfordulhat az is, hogy néhány kulcsfontosságú vezetői pozícióban levő személy van a gazdálkodó egységben. Ezek az adottságok, valamint a független szervezeteknek a hiánya (nincsen független döntéshozó testület vagy audit bizottság) fokozhatják a döntéshozók befolyását, ugyanakkor csökkenti a vezetői rétegek közötti kontrollfunkciókat. Ilyen esetekben a csalás kockázata magasabb lehet (ISA 315, A157), így a könyvvizsgálónak **független megerősítésekre, külső bizonyítékokra** kell törekednie, nem hagyatkozhat pusztán a vezetés nyilatkozataira. Ugyanakkor a kockázatok típusai és előfordulási esélyei más természetűek, mint egy összetett, több szintű vállalatirányítási rendszerben.

A gazdálkodó egység szervezeti felépítésének összetettsége is jelentős hatással lehet az elvégzendő könyvvizsgálati eljárások terjedelmére és mélységére vonatkozóan (ISA 315, A56, A78). Például, ha a gazdálkodó egység több, egymástól különböző tevékenységet folytató üzletággal rendelkezik, akkor előfordulhat, hogy a könyvvizsgálónak minden jelentős tevékenysége kapcsán külön fel kell mérnie a lényeges hibás állítás kockázatát, amelyre megfelelő könyvvizsgálati eljárásokat kell megterveznie és végrehajtania. Ez nem csak az elvégzett munka volumenét növelheti meg, hanem az alkalmazott szakmai megítélések mennyiségét és jelentőségét, amikor például a beszámoló szintű lényegesség alapját kell meghatározni vagy az egész beszámolóra vonatkozó átfogó következtetését kell megfogalmaznia a könyvvizsgálónak. Hasonlóképpen, ha a gazdálkodó egység tőzsdén jegyzett, akkor szervezettebb és formalizált módon szükséges kommunikálni az irányítással megbízott személyekkel, mint egy kisebb gazdálkodó esetében (ISA 260, A40; ISA 265, A18).

Példa

A tulajdonosi szerkezet és szervezeti felépítés azt is eredményezheti, hogy valamely kötelező könyvvizsgálati eljárás elvégzése kevésbé releváns. Például:

- Amennyiben az egyedüli tulajdonos egyben az irányítási szerepkört betöltő ügyvezető is, akkor a könyvvizsgáló megállapíthatja, hogy szükségtelen eljárásokat folytatni az irányítással megbízott személyek általi felügyelet vonatkozásában, így okafogyottá válik az ezzel kapcsolatos dokumentáció. (ISA 240, A22)
- Csoportkönyvvizsgálat esetén a komponensek jelentősége befolyásolja a komponensek vonatkozásában elvégzendő eljárások jellegét és terjedelmét. Pusztán azért, mert valamely komponens meghalad valamely határértéket, a könyvvizsgáló dönthet úgy, hogy nem minősíti jelentős komponensnek, amennyiben megfelelő kockázatfelmérést hajtott végre a csoportra vonatkozóan, így méretre szabottan alkalmazza a Standardokat.

Előfordulhat az is, hogy a szervezeti felépítettségéből fakadóan valamely könyvvizsgálati standard valamely követelménye nem értelmezhető. Például, ha a gazdálkodó egységnek egyetlen magánszemély tulajdonosa van, akinek nincsen érdekeltsége más vállalkozásban, a kapcsolt közzétételek kevésbé vagy egyáltalán nem relevánsak. Az 550-es témaszámú, „*Kapcsolt felek*” című könyvvizsgálati standard. A20. bekezdése arra hívja fel a figyelmet, hogy a kisebb gazdálkodó egységekben előfordulhat, hogy nem rendelkeznek a kapcsolt felek közötti viszonyok és ügyletek kezelésére szolgáló dokumentált folyamatokkal. Ilyen esetben például egy tulajdonos-vezető a kapcsolt felek közötti ügyletekből eredő bizonyos kockázatokat mérsékelheti vagy potenciálisan fokozhatja azáltal, hogy aktívan részt vesz az ügyletek minden fő vonatkozásában. Ebből adódóan tehát az ilyen vállalkozásoknál a könyvvizsgáló úgy szerezhethet átfogó képet a kapcsolt felek viszonyairól, ügyleteiről és az esetlegesen működő kontrollokról, hogy a vezetőkkel készített interjút más vizsgálati módszerekkel egészíti ki. Ilyenek lehetnek például a vezetés felügyeleti és ellenőrzési tevékenységének megfigyelése, valamint a rendelkezésre álló releváns dokumentumok átvizsgálása.

3.4. Informatikai környezet

Az informatikai kontrollok fontos részét képezik a gazdálkodó egység belső ellenőrzési rendszerének, támogatják a kontrollok működését és a pénzügyi beszámoló elkészítéséhez kapcsolódó adatok integritását, így lényeges hibás állítás kockázatát hordozhatják magukkal. A lényeges hibás állítás kockázatainak felmérése és beazonosítása céljából a gazdálkodó egység információs rendszerének és IT-környezetének felmérése kötelező, **a könyvvizsgálati eljárás jellege és terjedelme azonban jelentősen eltérhet, elsősorban a gazdálkodó egységek mérete és összetettsége miatt.** A 315-ös témaszámú könyvvizsgálati standard 5. számú függeléke jól szemlélteti, hogy a gazdálkodó egység mérete is összetettsége milyen mértékben befolyásolhatja az informatikai környezet felméréssel kapcsolatos eljárások terjedelmét.

A kisebb méretű, nem összetett gazdálkodó informatikai környezetére alábbiak lehetnek jellemzőek (ISA 315, A131, A170):

- nem testreszabott kereskedelmi szoftvert használnak,
- nincsen hozzáférésük a forráskódhoz (azaz nem tudják alapjaiban megváltoztatni a szoftvert),
- csak néhány személy tud konfigurálni (a szoftver üzemeltetőjének engedélyével biztosított testreszabási lehetőség a szoftver meghatározott moduljában, például számlatükör, beszámolási paraméterek vagy küszöbértékek beállítása),
- kevés informatikai kontrollra van szükség a gazdálkodó egység körülményei között,
- nincsen részletes folyamatleírás vagy írásbeli politika.

A formalizált kontrollok megléte kisméretű gazdálkodóknál legtöbb esetben nem indokolt, hiszen egyrészt kevesebb számú folyamatok vannak (leginkább rendszergazda feladatkört tölt be, azaz hozzáféréseket biztosít, konfigurál, alkalmazásokat telepít, stb.), másrészt csak néhány fő munkavállaló vesz részt az informatikai környezet fenntartásában. A kisebb gazdálkodó egységeknél gyakran nincs is informatikus munkavállaló, hanem harmadik feles szolgáltatóknak szervezik ki ezeket a feladatokat.

A fenti jellemzők következtében „*a gazdálkodó egység információs rendszere releváns aspektusainak a megismerése ezért lehet, hogy **kisebb erőfeszítést igényel egy kevésbé összetett gazdálkodó egység könyvvizsgálata során, és nagyobb volumenben tartalmazhat interjút, mint megfigyelést vagy dokumentumok szemrevételezését.***” (ISA 315, A131)

Példa

A könyvvizsgálónak meg kell értenie, hogy a naplótételek (manuális, nem rutin könyvelések) felett milyen kontrollokat alkalmaz a gazdálkodó egység a kontrollok vezetés általi felülírásával kapcsolatos kockázatokra adott válaszként.

Nagyobb gazdálkodók esetén a naplótételek jóváhagyási folyamata gyakran formalizált és az informatikai rendszerbe épített kontrollok megelőzik a jogosulatlan könyveléseket. Például az informatikai rendszerben létrehoznak naplótétel bejegyzést, rögzítő és engedélyező jogosultságot és gondoskodnak arról, hogy egy munkavállaló, vagy csak rögzítői, vagy csak engedélyezői jogosultsággal rendelkezzen. Ilyen esetben a könyvvizsgáló megfontolhatja manuális könyvelésekre vonatkozó kontrollok tesztelését, amely kevesebb interjút és több szemrevételezést tartalmaz. Amennyiben a kontrollok hatékonyan bizonyulnak, akkor az fokozza a könyvvizsgáló bizonyosságát (és így kevesebb további bizonyítékot kell szereznie a naplótételek kapcsán).

Kisebb gazdálkodók esetén ezeket a könyveléseket gyakran külső könyvvvelő végzi az irányításért felelős személy jóváhagyásával. A jóváhagyási folyamat gyakran nem következetesen tartalmaz írásos (e-mailes) bizonyítékot és az is előfordulhat, hogy nem rendelkeznek eljárásrenddel / szabályzattal a folyamat kapcsán. Ebben az esetben a könyvvizsgálónak elégséges lehet, ha – dokumentált módon – interjút folytat a felelőssel a folyamat megértése céljából, valamint egy írásos (elektronikus) példát (walkthrough) megőriz, azonban a jóváhagyási kontrollokat nem fogja tudni tesztelni. Ez esetben elkerülhetetlen, hogy további könyvvizsgálati bizonyítékot gyűjtsön a könyvvizsgáló, mégpedig alapvető eljárások révén, hiszen az informatikai rendszerbe beépített kontrollkörnyezetre nem fog tudni támaszkodni.

A kisebb gazdálkodókra jellemző, nem formalizált kontrollkörnyezet lényegében arra kényszeríti a könyvvizsgálót, hogy főként alapvető könyvvizsgálati eljárásokat végezzen el az informatikai környezet felmérése – és a további könyvvizsgálati eljárások végrehajtása - során, hiszen az informatikai kontrollok tesztelésére nem tud hagyatkozni.

3.5. Számviteli becslések, vállalkozás folytatása elve érvényesülésének vizsgálata

A könyvvizsgálatok során a számviteli becslések vizsgálata rendszerint a legösszetettebb könyvvizsgálati kérdések közé tartoznak, amelynek a végrehajtása jelentős szakmai megítélést, valamint időt és dokumentációt igényelhet. Az 540-es témaszámú, „*Számviteli becslések és a kapcsolódó közzétételek könyvvizsgálata*” című nemzetközi könyvvizsgálati standard megfogalmazza, hogy a számviteli becslésre vonatkozóan elvégzendő könyvvizsgálati eljárások jellege, ütemezése és terjedelme attól függ, hogy:

- milyen mértékben van egy adott számviteli becslés kitéve **becslési bizonytalanságnak**,
- milyen mértékben **összetett a számviteli becslés** készítése, és

- a számviteli becslés módszere milyen mértékben **szubjektív**, illetve milyen mértékben van jelen a fogékonyság a lényeges hibás állításra vonatkozóan (eredendő kockázat).

Ezek a tényezők külön-külön és összesen is jelentős szakmai megítélést igényelnek a könyvvizsgálótól, ennél fogva az arányos alkalmazás igénye itt is megjelenik. Az 540-es témaszámú standardban több ponton is tetten érhető a méretre szabhatóság fogalma. Tipikusan a következő tényezők kevésbé terjedelmes (méretre szabható) könyvvizsgálati eljárásokat igényelhetnek, amennyiben a gazdálkodó egységet az alábbiak jellemzik (ISA 540, A20-A22):

- kevés olyan ügylete vagy egyéb eseménye van a gazdálkodó egységnek, amely számviteli becslést tesznek szükségessé,
- a vonatkozó pénzügyi beszámolási keretelvek alkalmazása egyszerű,
- nincsenek releváns szabályozói tényezők,
- a számviteli becslések nem igényelnek jelentős megítéléseket,
- számviteli becslések készítésének folyamata kevésbé összetett.

Amennyiben a fennállnak ezek a tényezők, akkor elképzelhető, hogy a kockázatfelméréshez szükséges információtömeg megszerezhető pusztán a megfelelő vezetéssel folytatott interjúkon keresztül, továbbá a számviteli becslés elkészítésére vonatkozó folyamatának végigkövetésén keresztül, amely szűkebb körű szakmai megítélést és erőforrást igényelhet. Amennyiben azonban valamely számviteli becslés rendkívül összetett vagy szubjektív vagy jelentős becslési bizonytalanságnak van kitéve, elkerülhetetlen, hogy további bizonyítékot szerezzen a könyvvizsgáló (ISA 540, A84). A számviteli becslésekhez hasonlóan **a vállalkozás folytatása elve érvényesülésének vizsgálata is jelentős szakmai megítélést** (és egyben a vizsgálatra fordítandó időt és erőforrást is) igényelhet a könyvvizsgálótól attól függően, hogy mekkora a bizonytalanság a becslés kapcsán.

Példa

Egy kisebb gazdálkodó egység kockázatfelmérése során a könyvvizsgáló megállapította, hogy a követelések értékelése releváns állítás, azaz lényeges hibás állítás kockázatát azonosította. Az ügyfél minden fordulónapon végrehajtja a követelések értékvesztésének számítását, azonban az ügyfél nem rendelkezik részletesen dokumentált eljárásrenddel a folyamattal összefüggésben. Ez esetben a könyvvizsgálónak interjút kell folytatnia a folyamat megértése céljából a folyamat felelősével, valamint át kell tekintenie a számviteli politika értékvesztés képzésre vonatkozó értékelési szabályait, hogy azok a gazdálkodó körülményeit és a számviteli törvényt figyelembe véve megfelelőek-e. A könyvvizsgáló ezt követően végigkövette az értékvesztés számolását (vagy saját maga újraszámolta), főkönyvhöz egyeztetve az eredményét, vizsgálatokat végzett, hogy a fordulónap után a vevők kifizették-e a számlákat és megállapította, hogy nem tartalmaz lényeges hibás állítást.

Egy összetett gazdálkodó egység immateriális jószágként aktívál egy gyógyszer kifejlesztéséhez kapcsolódó kutatás-fejlesztést, amely a mérlegfőösszeg 30%-át meghaladja. Hasznos élettartamnak 50 évet állapított meg, értékesítési szerződése ugyan csak 5 évre vonatkoznak, azonban az ügyfél megítélése szerint az értékesítési szerződések meg lesznek hosszabbítva. Az ügyfél a megtérülés alátámasztására külső szakértő segítségével egy összetett modellt készített. A kutatás fejlesztést jelentős hitelállományból finanszírozta, amely szigorú kovenáns feltételeket tartalmaz. A könyvvizsgáló a kockázatfelmérése során megállapítja, hogy jelentős becslési bizonytalanság áll fenn a jövőre mutató feltételezések miatt, rendkívül összetett a számítás és jelentős szubjektivitást (csalási kockázatot) állapított meg, figyelemmel az immateriális jószág egyenlegére. Ezen túlmenően a vállalkozás folytatásának elvének nem teljesülése is átfogó beszámolószintű kockázat, tekintettel a jelentős hitelállományra. A könyvvizsgáló úgy dönt, hogy külső szakértőt alkalmaz az immateriális jószág megtérülése kapcsán és konzultációt folytat egy külső könyvvizsgálóval a vállalkozás folytatásának elvének teljesülése vonatkozásában, ezen túlmenően számtalan eljárást végez a becslések kapcsán az időközi és év végi könyvvizsgálat során is. A könyvvizsgáló végül olyan könyvvizsgálói jelentést bocsát ki, amely figyelemfelhívó bekezdést tartalmaz amiatt, hogy lényeges bizonytalanság áll fenn, amely jelentős kétséget vethet fel a Társaságnak a vállalkozás folytatására való képességével kapcsolatban. A fentiek végrehajtása és ledokumentálása jelentős erőforrást igényelt a könyvvizsgáló részéről.

Ez a két példa jól szemlélteti, hogy az elvégzendő eljárások terjedelmét befolyásolja a lényeges hibás állítás kockázata és az arra adott válasz, ezek pedig a könyvvizsgáló szakmai megítélését igénylik.

Egy kisebb gazdálkodó egység kapcsán a vállalkozás folytatásának képességével kapcsolatos bizonytalanság magasabb lehet, mint egy nagyobb gazdálkodó egység esetén, tekintettel arra, hogy (ISA 570, A5-A6):

- a hiányos kontrollkörnyezet tükrében elképzelhető, hogy nem megfelelő döntést hoznak (például nem megfelelően mérik fel a kockázatokat egy hitelszerződés aláírása előtt),
- kulcsfontosságú munkatárs felmondása vagy jelentősebb vevővel, vagy szállítóval kötött szerződés megszüntetése kedvezőtlenül befolyásolhatja a vállalkozás teljesítményét,
- a hitelezők szigorúbb feltételeket (kovenánsokat) állapíthatnak meg egy kisebb gazdálkodó esetén.

Amennyiben egy kisebb méretű gazdálkodó egység egyszerű és kevesebb számú számviteli becsléssel rendelkezik, akkor a becslési bizonytalanság és a számviteli becslésekben rejlő összetettség valószínűleg alacsonyabb lesz, mint egy összetett nagyobb gazdálkodó egységben. Azonban tekintettel arra, hogy **a kisebb gazdálkodó egységben kevesebb a formalizált kontroll, ezért a kontrollok vezetés általi felülírásának kockázata nagyobb**, így a csalás miatt bekövetkező lényeges hibás állítás kockázata magasabb, mint egy szigorúbb kontrollkörnyezettel rendelkező vállalat esetén. **A gazdálkodó egység méretétől és összetettségétől függetlenül tehát a könyvvizsgálónak folyamatosan fenn kell tartania a szakmai szkepticizmusát, különösen a számviteli becslések vizsgálata során.**

Példa

Egy kisebb gazdálkodó egység tulajdonosa egyben a döntéshozó ügyvezető is. A társaság olyan ágazatban tevékenykedik, amelyben a vállalkozásoknak a vizsgált üzleti év kezdetétől szigorú szabályozásnak kell megfelelnie és a szabályszegők súlyos bírságra számíthatnak. A könyvvizsgáló ennek ismeretében releváns állításként azonosítja a céltartalék teljesség állítását és az időközi könyvvizsgálat során interjút folytatott az ügyvezetővel, aki megerősítette, hogy év végéig felveszi a kapcsolatot a releváns hatósággal és szakértővel. Az év végi audit kezdetén a könyvvizsgáló beazonosítja, hogy 25 millió forint céltartalékot könyvelt az ügyfél, amelyet azzal indokolt, hogy a hatósággal folytatott telefonos megbeszélés során megítélése szerint legfeljebb ekkora bírságra számíthat, de annak is kicsi a valószínűsége. A becslését nem tudta alátámasztania határozattal vagy számítással, szakértő vagy jogász véleményét nem kérte ki.

Mivel a könyvvizsgáló szkeptikus volt, ezért külső szakértőt vett igénybe. A külső szakértő becslése szerint a bírság bekövetkezése valószínű és közel 300 millió forint lesz. A könyvvizsgáló bekönyveltette az ügyféllel a fennmaradó 275 millió forintot, így a beszámoló most már valós képet mutat (feltételezve, hogy a vállalkozás folytatásának elve is érvényesül).

3.6. Könyvvizsgálati bizonyíték megfelelése és elegendősége

Ahogy a számviteli becsléseknél is látható, az év végi könyvvizsgálat során a könyvvizsgáló által igényelt bizonyíték mennyisége és minősége eltérő lehet, azok pedig szintén befolyásolják az elvégzendő eljárások terjedelmét. Az 500-as témaszámú „Könyvvizsgálati bizonyíték” című nemzetközi könyvvizsgálati standard így fogalmaz:

*„A könyvvizsgálati **bizonyíték szükséges mennyiségét a hibás állítás kockázatainak könyvvizsgáló általi becslése (minél nagyobbak a becsült kockázatok, valószínűleg annál több könyvvizsgálati bizonyítékra lesz szükség), és a könyvvizsgálati bizonyíték minősége (minél jobb a minőség, annál kevesebbre lehet szükség) befolyásolja.**” (ISA 500, A8)*

Ebből adódóan, ha a könyvvizsgáló szűkebb körű kockázatot tulajdonít egy területnek, dönthet úgy, hogy ezzel arányos (méretre szabott) eljárásokat végez el. Például, ha az aktív időbeli elhatárolások egyenlege csak néhány, a mérlegkészítés időpontja után kiállított számla összegét tartalmazza, akkor minősítheti azt úgy a könyvvizsgáló, hogy kevésbé kockázatos és kevesebb számú és terjedelmű eljárásokat végez a számlaegyenleg kapcsán. Viszont, ha ugyanez az egyenleg főként projektelszámoláshoz vagy támogatásból megvalósított üzembehelyezett eszköz értékcsökkenéséhez kapcsolódik, akkor elkerülhetetlen, hogy releváns állítást azonosítson be a könyvvizsgáló (azaz jelentős számlaegyenleg lesz) így több eljárást kell elvégeznie, azaz több és minőségibb könyvvizsgálati bizonyítékra lesz szüksége. **Következésképpen, a megfelelő kockázatértékelés végrehajtása (és annak naprakészen tartása) elengedhetetlen annak érdekében, hogy a könyvvizsgáló elegendő és megfelelő bizonyítékot gyűjtve megalapozott könyvvizsgálói jelentést fogalmazzon meg, amely közvetett módon hatással van a könyvvizsgálati eljárások terjedelmére is.**

4. Gyakorlati útmutatások és ajánlások a Standardok arányos alkalmazásához

A Standardok tehát elsősorban (de nem kizárólag) kisméretű, nem összetett gazdálkodók esetén alkalmazhatóak méretre szabottan a meghatározott feltételek esetén, mindig a Standard által biztosított kereteken belül mozogva. A **szakmai megítélés alkalmazása ugyanakkor minden esetben elengedhetetlen.** A könyvvizsgálók számára összegyűjtöttünk néhány szakmai anyagot és gyakorlati javaslatot, amelynek az áttekintését, illetve használatát a könyvvizsgálók megfontolhatják az egyes megbízások során annak céljából, hogy úgy használják fel hatékonyan a szakértelmüket és az idejüket, hogy a Standardok követelményeivel is összhangban legyenek. Fontos megjegyezni, hogy a lenti ajánlások útmutatást adnak arra, hogyan kell a követelményeket különböző típusú szervezetekre alkalmazni, és támogatják a szakmai megítélés alkalmazását a megfelelő könyvvizsgálati eljárások meghatározásában.

4.1. Arányos alkalmazást segítő szakmai anyagok

A méretre szabhatósággal kapcsolatos megfontolásokkal foglalkozó Standardok közül

kiemelkedő jelentőséggel bír a **315. témaszámú „A lényeges hibás állítás kockázatainak azonosítása és felmérése” című nemzetközi könyvvizsgálati standard**, amely 29 db bekezdést tartalmaz a méretre szabhatóság kapcsán, elsősorban az „*Alkalmazási és egyéb magyarázó anyagok*” szakaszban. Továbbá a könyvvizsgálók figyelmébe ajánljuk a kamara honlapján közzétett „**Módszertani segédlet a kisebb gazdálkodó egységek (kevésbé összetett gazdálkodó egységek a 315 R standard szerint) könyvvizsgálatához**” című szakértői bizottság iránymutatást⁶, amely a konkrét, méretre szabhatóságot is tartalmazó elméleti összefoglalót és esettanulmányokat is tartalmaz.

A 230. témaszámú „*A Könyvvizsgálati dokumentáció*” című könyvvizsgálati standard összefoglalja a dokumentációval kapcsolatos elvárásokat (amelyet szintén lehet arányosan végezni). Ennek kiegészítéseként (vagy értelmezéseként) áttekintésre javasoljuk a kamara honlapján közzétett, „**A könyvvizsgálati megbízások dokumentálásáról**” című **szakértői bizottsági iránymutatást**⁷, amely elméleti és gyakorlati összefoglalót, valamint néhány hasznos gyakorlati példát is tartalmaz. Az egyedül, asszisztens nélkül dolgozó könyvvizsgálók dokumentációs kötelezettségeihez további támpontot nyújt a kamara honlapján közzétett, a könyvvizsgálók belső minőségirányítási rendszerének kidolgozását segítő kézikönyv és kapcsolódó mellékletei.⁸ Előzőek mellett számos más szakmai segédanyag és dokumentum elérhető a könyvvizsgálók számára, amelyeknek a segítségével gondoskodhatnak arról, hogy a könyvvizsgálati dokumentáció megfelelő és teljeskörű legyen. Ilyenek például a kamarai minőségellenőrzési kérdőívek⁹, illetve a közfelügyeleti minőségellenőrzési kérdőívek¹⁰. Ehhez kapcsolódóan a Szakértői Bizottság elkészített egy újabb segédanyagot, „*A dokumentáció minimális tartalma*” címmel¹¹, amellyel az egyes könyvvizsgálati megbízások archiválásra kerülő dokumentációjába foglalandó alapvető könyvvizsgálati dokumentumok megletele ellenőrizhető.

4.2. Arányos dokumentáció

A hatékonyságot növelheti, ha a könyvvizsgáló (vagy könyvvizsgáló cég) **standardizált munkalapokat hoz létre** és azokat alkalmazza az egyes megbízások végrehajtása során. A kockázatfelméréshez szükséges munkalapok egységesítése különösen hasznos lehet (ISA 315, A239-241; ISA 230, A16-A17), hiszen a Standardok számos eljárás végrehajtását írják elő,

⁶ Forrás: [MKVK - FRISÍTÉSRE KERÜLT A MÓDSZERTANI SEGÉDLET A KISEBB GAZDÁLKODÓK KÖNYVVIZSGÁLATÁHOZ](#)

⁷ Forrás: https://mkvk.hu/hu/letolthetoanyagok/dokumentacio-oldal/konyvvizsgalati-dokumentacio-tartalma_boritoval_1011

⁸ Forrás: [MKVK - MEGJELENT AZ ASSZISZTENS NÉLKÜL, EGYEDÜL DOLGOZÓ KÖNYVVIZSGÁLÓK BELSŐ MINŐSÉGIRÁNYÍTÁSI RENDSZERÉNEK KIDOLGOZÁSÁT SEGÍTŐ KÉZIKÖNYV](#)

⁹ A kamarai minőségellenőrzési kérdőívek elérhetőek a kamara honlapján a Minőség-ellenőrzési Bizottság menüpontjában található Minőség-ellenőrzési módszertani kézikönyv menüpont alatt. Forrás: [MKVK - Minőségellenőrzési Módszertani Kézikönyv \(jogtar.hu\)](#)

¹⁰ A közfelügyeleti minőségellenőrzési kérdőívek a 28/2013. (VI. 29.) NGM rendelet a könyvvizsgálói közfelügyeleti feladatokkal összefüggő tevékenységek szabályozásáról című rendeletben található. Link a rendelethez: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300028.ngm>

¹¹ A hivatkozott segédanyag várhatóan 2025. szeptember végén lesz elérhető a kamara honlapján.

főként új megbízás esetén. Például egyetlen dokumentumban össze tudja foglalni a könyvvizsgáló a könyvvizsgálati stratégiát és munkatervet, valamint a lényegesség számítását és a SZÜK-ök kiértékelését.

Ugyancsak hasznos lehet, ha a könyvvizsgáló ellenőrző listákat hoz létre és azok alapján győződik meg arról, hogy minden a Standardok által előírt megfontolást – dokumentált módon – alkalmazta (ISA 300, A21). Az alábbi ellenőrző listák elérhetőek a kamara honlapján is¹²:

- Ügyfél és megbízás elfogadása és megtartása ellenőrző lista (1.1. melléklet).
- Jogszabályoknak és egyéb szabályozási feltételeknek való megfelelés ellenőrző lista (4.1 melléklet).
- Számviteli politika ellenőrző lista (4.2 melléklet).
- Pénzmosási ellenőrző lista (4.3 melléklet).
- Vállalkozás folytatásának elvét ellenőrző kérdéslista (4.4 melléklet).
- A csalás kockázatának felmérése ellenőrző lista (4.5 melléklet).
- Leltár folyamat ellenőrző lista (4.6 melléklet).
- Kiegészítő melléklet ellenőrző lista (4.7 melléklet).

Ezekén túlmenően megfontolásra javasoljuk ellenőrző listát létrehozni a megbízás áttekintésével összefüggésben abból a célból, hogy a megbízásért felelős partner meggyőződhessen arról, hogy a könyvvizsgálat egyes szakaszaiban minden jelentős dokumentumot áttekintett. Például az évközi (interim) könyvvizsgálat lezárása esetén áttekintette a könyvvizsgálati munkaprogramot, az elvégzett elemző eljárásokat, a csalás felmérése vagy a vállalkozás folytatása kapcsán a megfontolásokat, és az általa meghatározott jelentős területekhez tartozó munkalapokat (MIR). Figyelemmel kell lenni arra is, hogy csak azoknak a kérdőíveknek a kitöltésére fordítson időt a könyvvizsgáló, amelyek relevánsak az adott megbízásra, így tényleges bizonyítékot nyújt. Például lehet, hogy nincsen értelme 15 oldal hosszú informatikai környezetre vonatkozó kérdőívet kitölteni, ha a gazdálkodó egység néhány kereskedelmi szoftvert használ és kevés kontrollal rendelkezik a néhány, nem összetett jelentős folyamatával összefüggésben.

A standardizált munkalapok és ellenőrző listák használata esetén tetten érhető a **Standardok méretre szabott alkalmazása azáltal, hogy a könyvvizsgáló lényegre törően és kevesebb időt tölt a dokumentálással és adminisztrációval**, mintha minden egyes eljárás kapcsán külön munkalapot hozna létre.

4.3. Arányos évközi (interim) könyvvizsgálat

Kisebb vagy kevésbé összetett gazdálkodók könyvvizsgálata esetén megfontolható, hogy formalizált kontrollkörnyezet beazonosítása és tesztelésre való előkészítése helyett a könyvvizsgáló a kezdetektől fogva úgy építi fel a könyvvizsgálati stratégiát, hogy nem fog kontrollkörnyezetre támaszkodni. Továbbá a **folyamatfelmérés során érdemes nagyobb**

¹²A dokumentumok itt érhetőek el [ügyfélkapus bejelentkezést követően](https://mkvk.hu/hu/letolthetoanyagok/szakertoi/kkv-segedlet-munkalapok-vegleges):

<https://mkvk.hu/hu/letolthetoanyagok/szakertoi/kkv-segedlet-munkalapok-vegleges>

hangsúlyt fektetni az interjúkra és dokumentumok nagyvonalú áttekintésére, mint kontrollok tesztelésére vagy túlságosan részletes elemző eljárásokra. Fontos azonban megjegyezni, hogy a jelentős folyamatok interjút és annak egy példán való végigkövetését (walkthrough) dokumentálni szükséges.

Ugyanakkor elképzelhető, hogy az interjúk során olyan kérdést intéz a könyvvizsgáló az ügyfél részére, amelyet azonnal nem tud megválaszolni az interjú alanya. Például nem biztos, hogy az ügyfél azonnal tudja, hogy mely munkavállalónak van jogosultsága konfigurálni az informatikai rendszereket vagy a gazdálkodó egység milyen versenytársakkal rendelkezik. Ezt elkerülendő, a könyvvizsgáló az interjút megelőzően összeállíthatja az interjú alapjául szolgáló kérdéseket / témaköröket (**ügyfélkérdőív**), így lesz ideje felkészülnie az ügyfélnek a megbeszélés időpontjára. A könyvvizsgáló akár kérheti az ügyfelet, hogy írásban fejtse ki a kérdéseire a választ (amelyet meg tud őrizni a könyvvizsgálati dokumentáció részeként, ezzel is időt spórolva) és az interjú során csak a kockázatot tartalmazó vagy nem világos válaszokat vitatják meg.

Amennyiben pedig a könyvvizsgáló **nem első éves megbízását hajtja végre, kevesebb könyvvizsgálati bizonyíték is elégséges lehet a kockázatfelméréssel összefüggésben (ISA 315, A18)**, azaz – a könyvvizsgáló szakmai megítélése szerint - nem feltétlenül szükséges minden jelentős folyamatot és ügyféllel kapcsolatos ismeretet az elejétől kezdve újra felmérni. Például lehet, hogy elegendő pusztán az előző éves ügyfélkérdőívet vagy folyamatfelmérést megosztani az ügyféllel és megkérni, hogy frissítse, amennyiben történt változás ahhoz képest, a könyvvizsgáló pedig - dokumentált módon - kiértékeli azt és kiegészíti további bizonyítékkal (egy példán való végigkövetés). Fontos azonban, hogy a könyvvizsgálati dokumentációt úgy kell összeállítani, hogy a tárgyév dokumentációjából egyértelműen levezethető legyenek a megtervezett és végrehajtott eljárások és a következtetés, azaz ismétlődő megbízás esetén nem elég pusztán áthivatkozni az előző éves dokumentációra, hanem például az előző évben készült jelentős üzleti folyamatokról készült leírást is szerepeltetnie kell a tárgyévi dokumentációban, (akkor is, ha nem történt változás a folyamatban) kiegészítve egy tárgyévi minta végigkövetésével A „*Könyvvizsgálati dokumentáció*” című standard A30. bekezdése is arra utal, hogy a könyvvizsgálati bizonyíték jellegét tekintve kumulatív, és elsősorban a könyvvizsgálat során végrehajtott könyvvizsgálati eljárásokból származik, ugyanakkor tartalmazhat olyan információkat is, amelyek egyéb forrásokból, például korábbi könyvvizsgálatokból származnak. Ilyen esetben is szükséges, hogy a könyvvizsgáló a tárgyévi dokumentációjában dokumentálja, hogy történtek-e olyan változások a korábbi könyvvizsgálat óta, amelyek érinthetik az információ relevanciáját a tárgyidőszaki könyvvizsgálat szempontjából.

A könyvvizsgáló dönthet úgy is, hogy – amennyiben van rá lehetősége, akkor - az **évközi könyvvizsgálat során** egyrészt elővizsgálatot végez a már lezárt évközi periódusra, annak érdekében, hogy az év végi vizsgálat során kisebb volumenű adatbázist kelljen tesztelni, másrészt feltérképezi a várhatóan jelentősebb vagy speciális megítélést igénylő tranzakciókat, becsléseket, értékeléseket, (előre felkészül) hogy ne az év végi könyvvizsgálat során érje meglepetés. Például alapvető vizsgálati eljárást (tesztelést) hajthat végre arányos mintaszámon,

kilenc havi teljes könyvelési állomány ismeretében, amennyiben kellően megbízhatóan tudja megbecsülni az év végi beszámoló fő sorait és így kellően megbízható lényegességet tud számolni. Hasonlóképpen, ha kilenc hónap tranzakcióit tartalmazó főkönyv egyáltalán nem tartalmazza egy várhatóan jelentős összegű számviteli becslést, de a könyvvizsgáló számít arra, hogy év végén kell lennie, akkor már az évközi vizsgálat során érdemes felmérni a számviteli becsléssel kapcsolatos megfontolásokat, felesleges azt az év végi könyvvizsgálatra elhalasztani, ha egyébként az információk rendelkezésre állnak már.

Az évközi könyvvizsgálat lehetőséget biztosít arra is, hogy a könyvvizsgáló a megtervezett munkaprogram ismeretében időben, az év végi zárást megelőzően tájékoztatja az ügyfelet az év végi könyvvizsgálat ütemezéséről és a könyvvizsgálat során igényelt bizonyítékokról. Ez a kommunikáció történhet írásban (e-mailben) vagy akár szóban is, a lényeg, hogy az ügyfél időben fel tudjon készülni. Például összeállíthat egy kellően részletes kéréslistát vagy kiküldheti részére a kiegészítő melléklet ellenőrző listát áttekintésre, hogy az ügyfél számára is világos legyen, hogy milyen részletezettségű beszámolót vár el. Ugyanígy kiemelten fontos, hogy a könyvvizsgáló **megfelelő várakozást tudjon felállítani a készletek számlaegyenleg várható értéke vonatkozásában és az azzal kapcsolatos eljárásokat időben kommunikálja.** Például, ha egy gazdálkodó egység egy beszerzési kedvezményből fakadóan jelentős készletnövekedést halmoz fel év végét megelőzően és erről nem értesül időben a könyvvizsgáló (mert az ügyfélnél jellemzően nem szokott jelentős készletnövekedés lenni, ezért nem is kérdez rá) és még az ügyfél sem hajt végre leltározást a készletekre, akkor annak kényelmetlen következménye lehet, amikor az év végi beszámolóban fény derül a jelentős egyenlegre.

4.4. Arányos év végi könyvvizsgálat

Az év végi főkönyv alapján a könyvvizsgáló meg tudja határozni a számlaegyenlegek, ügyletcsoporthoz és közzétételek (SZÜK) csoportosítását. **Amennyiben valamely SZÜK-höz nem azonosít be releváns állítást a könyvvizsgáló, de az a végrehajtási lényegességi szint felett van, az lényeges, de nem jelentős számlaegyenleg lesz.** Bár a lényeges, de nem jelentős ügyletcsoporthoz, számlaegyenlegekhez vagy közzétételekhez nincs értékelte lényeges hibás állítás kockázata (mivel nincs értékelés az ezekre vonatkozó eredendő kockázatra és ellenőrzési kockázatra), mégis korlátozott érdemi eljárásokat kell végezni a ügyletcsoporthoz, számlaegyenlegekhez vagy közzétételekhez vonatkozóan, mivel ezek a számlaegyenlegek lényegesek (de nem jelentősek), és a rájuk vonatkozó információk kihagyása, helytelen feltüntetése vagy elfedése várhatóan befolyásolhatja a felhasználóknak a pénzügyi kimutatások egésze alapján hozott gazdasági döntéseit.

Ennek megfelelően ezekre a számlaegyenlegekhez vonatkozóan érdemi eljárásokat kell tervezni annak megerősítése érdekében, hogy továbbra is megfelelő maradjon a könyvvizsgáló kezdeti értékelése, miszerint nincs lényeges hibás állítás azonosított kockázata. Ezzel összhangban pedig, ha releváns állítást azonosít be egy számlaegyenleg kapcsán, elkerülhetetlen, hogy azt jelentősnek minősítse és kiterjedtebb eljárásokat végezzen el, még akkor is, ha az a végrehajtási lényegességet nem haladja meg. (Például a tervezés során az

előzetes főkönyvi kivonat alapján a céltartalék egyenlege nem haladja meg a végrehajtási lényegességi szintet, ugyanakkor az értékelés állítást a könyvvizsgáló releváns állításnak tekinti abból adódóan, hogy a gazdálkodó tevékenysége alapján garanciális céltartalék képzése egyébként indokolt lenne).

A Standardok többféle módszert, eljárásokat biztosítanak könyvvizsgálati bizonyíték megszerzésére, hiszen a könyvvizsgáló végezhet interjút, szemrevételezést, megfigyelést, megerősítést, újraszámítást, ismételt végrehajtást és elemző eljárást. „Az interjú készítése önmagában rendszerint nem nyújt elegendő könyvvizsgálati bizonyítékot az állítások szintjén fennálló lényeges hibás állítás hiányára” (ISA 500, A6), így a fenti eljárások valamelyikét szükséges még – az interjún felül - végrehajtania a könyvvizsgálónak, amennyiben a SZÜK jelentősnek minősül. **A végrehajtandó módszer kiválasztása során azonban a könyvvizsgáló alkalmazhat szakmai megítélést és ebben az esetben azt érdemes választania, amely a leghatékonyabban szolgálja az eljárás célját, azaz a legnagyobb bizonyosságot nyújtja a legkevesebb erőforrás ráfordítása mellett.** Például lehetséges, hogy az újraszámítás kevesebb időt igényel és nagyobb bizonyosságot nyújt, mint a nagyobb mintán történő szerződéshez, számlához és teljesítési igazoláshoz való tesztelés.

Példa

A gazdálkodó egység igénybe vett szolgáltatások eredményosorát a könyvvizsgáló jelentős SZÜK-ként azonosította be (a létezés/előfordulás és a pontosság állításokat tekintette releváns állításnak) és ott mindössze tizenkét havi bérleti díj szerepel. A könyvvizsgáló dönthet úgy, hogy nagyobb tételszámú (akár több havi) bérleti díj elszámolás tesztelése helyett újraszámolja a bérleti díjat (azaz a teljes SZÜK-öt is egyben) az érvényes szerződés figyelembevételével. Ennek céljából először szemrevételezi és dokumentálja a bérleti szerződés jelentősebb tartalmi elemeit (tesztelt tétel azonosítóit), majd megbecsüli az éves bérleti díjat (azaz 12 hónapra vetíti). Az így kapott összeget (amely a könyvvizsgáló várakozása) összehasonlítja a könyvelésben található bérleti díjjal (ez a tény összeg) és ha az eltérés nem haladja meg az egyértelműen elhanyagolható hiba mértékét, akkor további vizsgálatra már nincs szükség, mivel ezzel az eljárással elegendő és megfelelő bizonyosságot lehet szerezni mind az előfordulás, mind pedig a pontosság állításokra. Ezen túlmenően a könyvvizsgáló dönthet úgy, hogy a könyvelésben található bérleti díj tranzakciókból kiválaszt egy vagy két számlát, melyek esetében azt vizsgálja például, hogy megfelelően számították-e fel az ÁFA-t, vagy tételesen bizonylathoz egyeztetni annak érdekében, hogy meggyőződjön például arról, hogy a teljesítési időszak alapján a megfelelő periódusra került-e könyvelésre a bizonylatokkal (számlával, szerződéssel, teljesítésigazolással) is alátámasztott számla.

Az 500-as témaszámú standard ugyanakkor kijelenti, hogy „a könyvvizsgálóhoz közvetlenül a megerősítő felektől külső megerősítések formájában beérkezett könyvvizsgálati bizonyíték megbízhatóbb lehet, mint a gazdálkodó egységen belül előállított bizonyíték” (ISA 500, 2).

Előfordulhat, hogy ha lehetőség van külső megerősítés elvégzésére, akkor nem csak megbízhatóbb bizonyítékot szerezhetsz a könyvvizsgáló, hanem kevesebb munkaidőt is fordít az eljárás végrehajtására. Például, ha csak néhány vevővel rendelkezik a gazdálkodó egység, azonban számos tranzakció tartozik hozzá (akár több száz), valószínűleg kevesebb időt kell fordítani - akár teljeskörű – forgalomköröztetésre, mint mintavételes tételes tesztelésre.

Jelentős volumenű munkát igényelhet a tranzakciós tesztelés. Különösen nagy lehet a mintaszám akkor, ha a kapcsolódó SZÜK egyenlege sokszorosa a végrehajtási lényegességnek és magas kockázatot tulajdonított a könyvvizsgáló valamely állításhoz. A minta méretét az határozza meg, hogy milyen szintű mintavételezési kockázatot hajlandó elfogadni a könyvvizsgáló. *„Minél alacsonyabb szintű kockázatot hajlandó elfogadni a könyvvizsgáló, annál nagyobb kell lennie a minta méretének”* (ISA 530, A10). Az 530-as témaszámú *„Könyvvizsgálati mintavételezés”* című nemzetközi könyvvizsgálati standard 2. és 3. számú függeléké több olyan tényezőt is meghatároz, amely befolyásolja a minta méretét. Ezek között szerepel, hogy **a tesztelendő minta méretét csökkentheti, ha a könyvvizsgáló a sokaságot különálló alsokaságokra osztja (rétegezi) annak jellemzői alapján, azzal csökkenti az egyes tételek változatosságát, így a mintavételezési kockázat növelése nélkül lehetővé válik a mintaméret csökkentése.**¹³ A rétegezést jellemzően pénzben kifejezett összeg alapján szokták végrehajtani, amely lehetővé teszi, hogy nagyobb figyelmet fordítson a könyvvizsgáló a nagyobb értékű tranzakciókra, amelyeknél amúgy is nagyobb a lényeges hibás állítás valószínűsége. Ugyanakkor van lehetőség a sokaságot rétegezni tranzakció típusok alapján is, amennyiben a tranzakciók típusainak eltérő kockázati szintet tulajdonít a könyvvizsgáló. Amennyiben a könyvvizsgáló rétegezi a számlaegyenleget, figyelemmel kell lennie arra, hogy az egyes csoportok (rétegek) megfelelően reprezentálják azok funkcióit vagy jellegét, és a megtervezett eljárások figyelembe veszik a rétegek érzékenységét a benne rejlő kockázatokra, továbbá figyelembe veszi azt az üzleti folyamatot is, amelyhez kapcsolódóan a mögöttes tranzakciókat kezdeményezik, rögzítik, feldolgozzák, korrigálják az analitikus nyilvántartásokba és a főkönyvbe. A rétegezés mögött húzódó megfontolások megértése céljából javasoljuk áttekinteni az 530-as témaszámú standard 1. számú függelékét.

¹³ *„Ha a sokaság megfelelően rétegezhető, a rétegek mintaméreteinek összege általában alacsonyabb lesz, mint az a mintaméret, amire a mintavételezési kockázat adott szintjének eléréséhez akkor lett volna szükség, ha a teljes sokaságból egy mintát vettek volna.”* ISA 530, 3. sz. függelék 6. pont

Példa

A gazdálkodó egység árbevétele három bevételforrást tartalmaz:

- a gazdálkodó egység által előállított termék értékesítése harmadik félnek (végrehajtási lényegesség tízszerese),
- bérleti díjbevétel kapcsolt féltől (végrehajtási lényegesség kétszerese),
- karbantartási munka harmadik félnek (elhanyagolható hiba mértékét sem éri el).

A könyvvizsgáló jelentős ügyletcsoporthként kezeli az árbevétel ügyletcsoportht és úgy tervezi meg a könyvvizsgálati eljárásokat, hogy a lényeges hibás állítás kockázatát elfogadható szintre csökkentse, ezt pedig bevételforrásonként hajtja végre. Az előállított termék harmadik félnek történő értékesítése kapcsán csalási kockázatot azonosított be az előfordulás állításon, a kapcsolt bérleti díj kapcsán azonban nem azonosított jelentős kockázatot egyéb eljárásokra támaszkodva (például ő a csoportkönyvvizsgáló is egyben és meggyőződött arról, hogy a kapcsolt árbevétel túlprezentálása nem cél), a karbantartási munka kapcsán pedig annak összegére való tekintettel megállapítja, hogy nagyon kicsi a valószínűsége, hogy lényeges hibás állítást tartalmazzon. A könyvvizsgáló a sokaságot (árbevételtömeg) alsokaságokra (árbevételforrás) bontja (rétegezi) a tranzakciók jellemzői és a lényeges hibás állítás kockázata függvényében. Így a könyvvizsgáló ahelyett, hogy a teljes sokaságnak együttesen magas kockázatot tulajdonítana és ennek figyelembevételével határozná meg a mintaszámot, csak a saját termelésű készletek értékesítéséből származó bevételtömegnek tulajdonít magas kockázatot, a bérleti díj árbevételforrásnak nem magas kockázatot (így alacsonyabb mintaszámot határoz meg), a karbantartási bevételre pedig azért nem végez mintavételezést, mert a karbantartásból származó árbevételek egyenlege összességében kisebb, mint az elhanyagolható hiba mértéke, így nincsen szükség számlavizsgálatra ennél a típusú árbevételnél. Előzőekből adódóan a tesztelendő minta száma alacsonyabb lesz, mintha a könyvvizsgáló a teljes sokaságra együttesen végezte volna el a minta meghatározását, ugyanakkor a mintavételezési kockázat is alacsonyabb, hiszen kisebb az esélye annak, hogy lényeges hibás állítást tartalmazó tranzakciót nem vizsgált a könyvvizsgáló.

A rétegezés megfelelő alkalmazásával a tesztelendő mintaszám csökkenthető, ugyanakkor alkalmazása szakmai megítélést igényel, amely jelentős dokumentációval járhat. Ebből adódóan elképzelhető, hogy a rétegezéshez kapcsolódó megfontolások összefoglalása és a végső következtetés levezetése az egyes rétegeken elvégzett eljárásokkal összefüggésben több időráfordítást igényel, mint amennyit megspórol a könyvvizsgáló a mintaszám csökkentésével. Ha a sokaság kevés tranzakcióból áll vagy többnyire homogén vagy alacsony kockázatú tranzakció típusokat tartalmaz, valószínűleg nem érdemes a könyvvizsgálónak a rétegezésre időt fordítania. Ugyanakkor például az árbevétel esetében a rétegezés kifejezetten hasznos megközelítés lehet abban az esetben amikor a különféle árbevétel ügylettípusok, tevékenységek eltérő jellegűek, melyeket a leghatékonyabban eltérő módszerekkel lehet vizsgálni (például az

egyiket kontroll teszteléssel, másikat újraszámítással, harmadikat mintavételes tételes számlavizsgálattal).

Az ügyfél zárási folyamata ismeretében az elvágólagosság (cut-off) és a fordulónap körüli események vizsgálata kapcsán is eltérő mennyiségű és minőségű bizonyítékra lehet szüksége a könyvvizsgálónak. Például, ha a fordulónap körül jelentős volumenű tranzakciók vannak és nincsenek hatékony kontrollok a teljesítés nyomon követésére, akkor nagyobb mintaszámon szükséges cut-off tesztet végezni. Hasonlóképpen, ha az ügyfél megfelelő kontrollokkal rendelkezik a tárgyévi teljesítésű és mérlegkészítésig be nem érkezett számlák elhatárolásának megképzése vonatkozásában, akkor szükségtelen lehet nagy mintaszámon tesztelni a fordulónap utáni tranzakciókat, főleg több hónappal a fordulónapot követően.

5. Esettanulmány

A fenti információk és példák alapján egy esettanulmányon keresztül mutatjuk be, hogyan történik a Standardok arányos alkalmazása a gyakorlatban. Esettanulmányunkban ugyanakkor arra is rávilágítunk, hogy nem minden esetben van lehetőség méretre szabottan alkalmazni a Standardokat.

Gazdálkodó egységgel (Natúr Tej Kft.) kapcsolatos információk

A Natúr Tej Kft. (a továbbiakban: Társaság) egy 100%-ban magyar tulajdonú családi vállalkozás, amely kézműves tejtermékek (sajtok, joghurtok, tejdesszertek) beszerzésével és értékesítésével foglalkozik. A Társaság nem gyárt termékeket, hanem meghatározott számú (4-5) hazai kistermelőtől és tejüzemtől vásárolja meg az árut, majd ezeket tovább értékesíti néhány (5-6) belföldi partnernek. A Társaság célja az árbevétel növelésével nyereség elérése. A működés kifejezetten kisvállalati méretű, egyszerű szervezeti felépítéssel és összetett informatikai háttér nélkül, valamint a Társaság üzleti folyamatai (ideértve a számviteli becsléseket) nem kontrolláltak, és a belső kontrollkörnyezetről sem készült eddig dokumentált feljegyzés. Az üzleti év fordulónapja december 31.

Tulajdonos, irányítás, munkavállalók

A vállalkozást 2022-ben alapította Varga Géza (tulajdonos), aki a Társaság egyedüli tulajdonosa és egyetlen ügyvezetője is egyben. A Társaság öt fő munkavállalóval működik: egy fő ügyvezető, kettő fő értékesítő asszisztens, kettő fő irodai asszisztens. Az ügyvezetők kívül a munkavállalók azonos fizetéssel rendelkeznek. Béremelés évek óta nem történt.

Beszerzés és értékesítés

A Társaság az árut közvetlenül a beszállítótól rendeli meg, és azt rövid időn – legfeljebb 1-2 napon – belül továbbítja a vevőknek fix árréssel. A cég egy irodát és az iroda mellett egy

kis méretű hűtőházat bérel. Saját raktárkészletet csak rövid ideig tartanak, a készletezés gyakorlatilag 1-2 napos átmeneti tárolást jelent. A szállítóleveleket kézzel töltik ki, ezek alapján történik a számlázás. A számlák kiállítását az értékesítők végzik, minden számlát papíralapon őriznek. A beszerzést és értékesítést a vállalat munkavállalói végzik. Karácsony előtt minden terméket értékesítenek, így a Társaság nem rendelkezik készlettel a fordulónapon. A Társaság kizárólag belföldi értékesítést folytat. A beszerzés és az értékesítés is forintban történik, gyakran készpénzben. A Társaság stabil vevőkkel rendelkezik, akik általában jól fizetnek, nincsenek likviditási problémái, továbbá a szállítók is jó minőségben, időben teljesítenek. A tárgyév során az egyik vevő ugyanakkor jelezte, hogy likviditási problémái vannak, ezért késedelmesen fog tudni fizetni.

Könyvelés

A számviteli feladatokat külső könyvelő, a Tóth Könyvelőiroda Bt. látja el, havonta egyszeri számlagyűjtés alapján. A számlázás elektronikusan történik.

Informatikai háttér

A Társaság nem használ integrált informatikai rendszert. A nyilvántartások (szállítólevelek, rendelések, árlisták) Excel táblákban és nyomtatott formában történnek. Az adminisztrációt egy irodai számítógépen végzik, központi szerver vagy hálózat nincs.

Likviditás

A Társaság a számlavezető bankjától vett fel hitelt az operatív tevékenységéhez kapcsolódóan, melyet szerződés szerint törleszt. A Társaság alapítása óta nyereséges.

Könyvvizsgálati megbízásra vonatkozó információk

A könyvvizsgáló nem alkalmaz asszisztenst a megbízás végrehajtása során. A Társaság pénzügyi beszámolóját az előző évben más könyvvizsgáló ellenőrizte, így ez a könyvvizsgáló első éves megbízása.

Könyvvizsgáló kockázatfelmérése

Gazdálkodó egység környezetével kapcsolatos felmérések

A könyvvizsgáló interjút folytatott mind a tulajdonossal, mind pedig a munkavállalókkal és a könyvelővel is annak érdekében, hogy mind a belső kontrollkörnyezetről, mind a jelentősebb folyamatokról (ügymint a beszerzés, értékesítés, zárási folyamat) ismereteket szerezzen. Továbbá egy-egy tárgyévi ügyleten keresztül végigkövette a folyamatokat és megállapította, hogy a Társaságnál nincsenek formalizált és következetesen alkalmazott kontrollok. A könyvvizsgáló ebből adódóan nem tervez támaszkodni a kontrollok működési hatékonyságára (azaz az ellenőrzési kockázatot magasnak tekintette, így az eredendő kockázat mértéke megegyezik a lényeges hibás állítás kockázatának mértékével).

Lényegesség

A könyvvizsgáló a beszámoló felhasználói számára fontos mutatószámok, a Társaság mérete és tevékenysége ismeretében határozza meg a lényegességi szintet a szakmai megítélése alapján, összhangban a könyvvizsgáló minőségirányítási szabályzatában foglaltakkal (hivatkozás a könyvvizsgálati módszertanra).

Ügyfél:	Natúr Tej Kft			
Készült:	20xx	Lényegesség meghatározása	Fordulónap:	2024.12.31.
Készítette:	KK		Főkönyv	2024. 12.31.
Ellenőrizve:	20xx			
Ellenőrizte:	KK		Munkalap ref.	Xxxx

Lényegesség meghatározásának alapja	Adózás előtti eredmény
A beszámoló fordulónapja	2024. december 31.
Figyelembe vett időszak	2024. jan.1-dec. 31.
Átfogó lényegesség (5%-10%)	Választott %: 8%
Átfogó lényegesség	20.500 e Ft (256.250 eFt*8%)

Lényegesség alapjául szolgáló mutatószám indoklása:

Szakmai megítélésem alapján úgy döntöttem, hogy a lényegességet az adózás előtti eredmény 8%-ára alapozom, részben, mert a vállalkozás az árbevétel növelésén keresztül a jövedelmezőségben (nyereségben) érdekelt, másrészt pedig úgy ítélt meg, hogy a beszámoló felhasználóit (tulajdonos) leginkább a tevékenységen elért profit érdekli. Az adózás előtti eredményt megfelelőnek ítélt meg, mivel az üzleti évben nem volt szokatlan tranzakció, és a tevékenység nem szezonális, nem változó. A Társaság nem közérdeklődésnek kitett, jelentős hitelállománnyal nem rendelkezik, valamint jelentős jogi eset sem azonosítható. Az előző könyvvizsgáló a megbeszélés során jelezte, hogy előző évben szintén az adózás előtti eredményt választotta a lényegesség számítás alapjául.

Lényegesség arányszáma:

Az átfogó lényegesség százalékanak (8%) meghatározása során a sáv közepét tekintem mérvadónak. Annak ellenére, hogy a Társaság első éves ügyfél, nem számítok sem csalásból, sem hibából fakadó jelentős hibás állításra a kockázatfelmérési eljárásaim alapján. Az előző könyvvizsgáló a megbeszélés során jelezte, hogy nem azonosított jelentős hibás állításokat.

Végrehajtási lényegesség (50%-80%)	Választott %: 60 %
Végrehajtási lényegesség	12.300 e Ft (20.500 eFt*60%)
A megbízást összességében alacsony kockázatúnak ítélt meg a kockázatfelmérési eljárásaim alapján, ugyanakkor abból adódóan, hogy első éves ügyfél és nincsenek tapasztalataim a korábbi	

évek könyvvizsgálata alapján, ezért óvatosságból a sáv középértéke körüli, 60%-os aránnyal számolok a végrehajtási lényegesség kalkulálása során.	
Egyértelműen elhanyagolható hiba (2%-5%)	Választott %: 5%
Egyértelműen elhanyagolható hiba	1.025 e Ft (20.500 eFt*5%)

Árbevétel és vevőegyenleg kockázatfelmérés

Miután az egyik értékesítő jelezte, hogy az egyik vevőnek likviditási problémái vannak, ezért a vevőkövetelés esetében az értékelés/pontosság állítást **fokozott kockázatúnak** jelölte a kockázatfelmérésében, melyről írásos dokumentációt készített. A könyvvizsgáló a dokumentációjában azt is rögzítette, hogy a standard, fokozott és a magas kockázatú állításokat tekinti releváns állításoknak, azaz ezen állításokra készít munkaprogramot.

Kivonat a kockázatértékelés dokumentációjából:

Vevők	Állítások	Létezés/előfordulás/jogok és kötelezések L	Teljesség T	Pontosság/Értékelés PÉ	Elhatárolás (cut-off) ELH	Besorolás/bemutató B
	Lényeges hibás állítás kockázata	Fokozott	Standard	Fokozott	Standard	
Értékesítés nettó árbevétele	Lényeges hibás állítás kockázata	Fokozott	Standard	Standard	Standard	

Kockázatok:

- Előfordulhatnak olyan kétes behajthatóságú egyenlegek, amelyekre a Társaság nem számolt el értékvesztést (pontosság / értékelés állítás).
- Előfordulhat olyan ügylet rögzítése, amely nem valósult meg (létezés, előfordulás állítás).

Arányosság alkalmazásával összeállított munkaprogram:

Programpontok	Állítások	Elvégezte	Dátum	Ref. szám/ Megjegyzés
1. Készítse el a Vevők, Értékesítés nettó árbevétel főlapját (lead, vezérlap, fedlap) és vonja le könyvvizsgálati következtetését a vevőkre, nettó árbevételre vonatkozóan!			2025.X.XX	Vev- 0 Árbev - 0

2. Hasonlítsa össze a vevői analitikát a főkönyvvel! Győződjön meg a vevő analitika számszaki pontosságáról! (Vevő analitika teljességének és pontosságának vizsgálata a korosító lista vizsgálatkor) Azonosítsa, a követel egyenlegű tételeket és ellenőrizze besorolásukat! Vizsgálja, meg a követel egyenleg okát!	L, T,		2025.X.XX	Vev- 1 Árbev 1
3. Vizsgálja meg a vevőkre elszámolt értékvesztéseket és a korábban elszámolt értékvesztések visszairását/kivezetését! Szerezze be és értékelje az ügyvédi levélben szereplő információkat! Szerezze be és győződjön meg a vevői korosító lista (vevői számla fizetési határidő lejáratára alapján) matematikai pontosságáról és teljességéről minden korcsoportból 1 db, megítélés alapján kiválasztott tétel a vevőanalitikával való összevetésével, illetve ellenőrizze a megfelelő korosítási csoportba való besorolását (a vevői számla fizetési határideje alapján)! Kérdezze ki a vezetést az értékvesztés összegének meghatározásáról! Ítéld meg a rendelkezésre álló információk és a számviteli politika alapján a Társaság által számított értékvesztés összegét és ellenőrizze az elszámolást!	PÉ, T		2025.X.XX	Vev-2
4. Szerezzon be teljeskörűen (mindegyik vevőtől) vevői egyenlegközlő levelet a fordulónapra vonatkozóan, valamint forgalomközlőket. Hasonlítsa össze a visszaérkezett egyenlegközlő és a forgalomközlő leveleken szereplő egyenlegeket az analitikával és vizsgálja meg az eltérések okát! (Vizsgálja a fordulónap utáni kifizetéseket (pénztárba vagy a bankszámlára) egyenlegközlő hiányában vagy egyeztesse a tranzakció alapbizonylataihoz a kiválasztott tételeket!) Amennyiben elektronikus levélben érkezik vissza az egyenlegközlő levél, akkor telefonon is ellenőrizze (kérjen megerősítést a vevőtől), hogy megbizonyosodjon a megerősített adatok részleteiről.	L, PÉ		2025.X.XX	Vev-3 Árbev-2
5. A fordulónaphoz közeli értékesítések számviteli elszámolásának ellenőrzése (Cut-off teszt) a kimenő számlák alapján. Nézzon át szakmai megítélés alapján meghatározott darabszámú, az időszak vége előtti és utáni számlát, hogy meggyőződhessen arról: az ügyleteket a helyes időszakra rögzítették! Vizsgálja meg a bizonylatokat arra vonatkozóan, hogy az árukat a kiválasztott tranzakciók esetén az időszak vége előtt, illetve után kiszállították! (Legyen figyelemmel a paritásokra is!)	PÉ, Elh		2025.X.XX	Árbev-3

6. Egyéb eljárások		Nem került végre- hajtásra		
--------------------	--	----------------------------------	--	--

Az esettanulmányban a teljesség igénye nélkül kerülnek bemutatásra olyan számlaegyenlegek, ügyletcsoporthoz, közzétételek, ahol a könyvvizsgáló legalább egy releváns állítást azonosított a kockázatelemzés során. Fontos azonban megjegyezni, hogy azon SZÜK kapcsán, amelyek esetében az egyenlegek a végrehajtási lényegességi szint feletti, de a könyvvizsgáló nem azonosított releváns állításokat (lényeges, de nem jelentős egyenlegek) ott sem lehet feltétlenül elegendő csak elemző eljárást végezni, mivel **a lényeges hibás állítás becsült kockázataitól függetlenül a könyvvizsgálónak alapvető vizsgálati eljárásokat kell terveznie és végrehajtania minden egyes lényeges ügyletcsoporthoz, számlaegyenleg és közzététel tekintetében**, ugyanakkor ezen területekre nem szükséges olyan mélységű eljárásokat végezni, mint a jelentős területek esetében. Ez is a könyvvizsgáló szakmai megítélésén alapul, melyről dokumentációt kell készíteni (például lásd: egyéb ráfordítás).

Megbízás kockázatai alapján testre szabott - szakmai megítélés alapján - alkalmazott lehetséges könyvvizsgálati eljárások:

- Dokumentálás, kommunikáció: A kockázatelemzést, SZÜK meghatározást és a munkaprogramokat egyetlen dokumentumban készíti el. A könyvvizsgáló ellenőrző listákat, kérdőíveket alkalmaz a Társaságra testre szabva (megbízás elfogadása, IT kérdőív, stb.), így olyan dokumentációt készít és olyan kommunikációt folytat az ügyféllel, amely kevesebb időráfordítást igényel.
- Árbevétel (előfordulás, teljesség, pontosság, elhatárolás): a könyvvizsgáló végrehajtotta az elemző vizsgálatot és a karton-főkönyv egyeztetést és nem talált jelentős eltérést. Tekintettel arra, hogy néhány vevővel rendelkezik a Társaság, a könyvvizsgáló úgy döntött, hogy teljeskörű árbevétel visszaigazoltatást végez (külső megerősítés). A forgalom körzöttök teljeskörűen visszaérkeztek, azokban a könyvvizsgáló nem azonosított jelentős eltérést, ezért úgy ítélte meg, hogy elegendő és megfelelő bizonyítékot gyűjtött össze az előfordulás és a teljesség állítások kapcsán. Az elhatárolás teszt alapján sem azonosított eltérést, így a könyvvizsgáló a könyvvizsgálati dokumentációjában jelezte, hogy szakmai megítélése és a megszerzett bizonyosság alapján úgy döntött, hogy nem végez további mintavételes eljárást. A könyvvizsgáló olyan eljárást választott a bizonyítékgyűjtésre, amellyel elegendő és megfelelő bizonyítékot szerzett.
- Hitelek (teljesség, pontosság), pénzügyi ráfordítás (teljesség): a könyvvizsgáló elolvasta és kijegyeztelte a hitelszerződést és megállapította, hogy nincsenek szigorú kovenánsok. A teljes könyvelési állományban rászűrte a hitelállomány és pénzeszköz egymással szembeni könyvelésekre és megállapította, hogy a szerződéssel összhangban (a megfelelő összegben és ütemezéssel) történik a törlesztés. A kamatráfordítást a szerződésben található kondíciók ismeretében nagyvonalúan megbecsülte, majd összehasonlította a tény kamatráfordítással és jelentős eltérést nem azonosított. A bank visszaigazolta a fordulónapra az egyenleget, abban eltérést nem azonosított. A könyvvizsgáló úgy döntött, hogy további eljárást nem végez a hitelek kapcsán (azaz nem teszteli a tőkemozgásokat, nem igazoltatja vissza a kamatot a bankkal, nem teszteli

a kamatráfordítást). A könyvvizsgáló szakmai megítélése szerint elegendő és megfelelő bizonyítékot gyűjtött, így nem fordított több időt további eljárásra.

- Személyi jellegű ráfordítások (teljesség): a könyvvizsgáló interjút folytatott az ügyvezetővel és megállapította, hogy a munkavállalók az ügyvezetőn kívül azonos bértömeggel rendelkeznek és előző évhez képest nem történt emelés. A könyvvizsgáló bekérte a munkaszerződését az ügyvezetőnek és egy munkavállalónak, ennek ismeretében felállította a várakozását 12 hónapra vonatkozó bérköltségre, személyi jellegű ráfordításra és bérjárulékra, majd azt összehasonlította a személyi jellegű ráfordítások egyenlegével és nem azonosított eltérést. A könyvvizsgáló úgy döntött, hogy további eljárást nem végez a személyi jellegű ráfordítások kapcsán (azaz nem kér be további munkaszerződést, nem egyeztet bérfizetéseket alátámasztó dokumentumhoz).
- Egyéb ráfordítások: az egyéb ráfordítások egyenlege meghaladja a végrehajtási lényegességet. A könyvvizsgáló a főkönyvet vizsgálva megállapítja, hogy pusztán a HIPA és az innovációs hozzájárulás szerepel az egyéb ráfordítások között. Mivel kevés számú és nem összetett tranzakció szerepel az egyéb ráfordításokon, mely tételek az ügyfél számára is könnyedén kiszámolhatóak, ezért a könyvvizsgáló nem vár bennük lényeges hibát, így nem azonosít ezekben releváns állítást, azaz lényeges, de nem jelentős ügyletsoporként azonosítja. Ezzel összhangban, pusztán elemző eljárást végez el az egyenleg kapcsán, újrakalkulálja az adókat, ugyanakkor további eljárást nem végez el.
- Igénybe vett szolgáltatások (teljesség): a könyvvizsgáló beazonosítja, hogy két jelentős tranzakciótípus szerepel itt, az egyik a bérleti díj, a másik pedig az ingatlan őrzés-védelmével kapcsolatos ráfordítás. Mivel a bérleti díj az egyenleg 90%-át teszi ki, az őrzés-védelem éves összege nem haladja meg az elhanyagolható hiba mértékét, ezért csak a bérleti díjra végez eljárásokat. A könyvvizsgáló bekéri a bérleti szerződést, egy véletlenszerűen kiválasztott hónapra pedig a számlát, azok alapján megbecsüli az éves bérleti díj összegét és mivel nem tér el jelentősen a tény bérleti díj összegétől, ezért nem végez további eljárásokat az igénybe vett szolgáltatások kapcsán (azaz nem végez mintavételes eljárással további tesztelést).
- Vállalkozás folytatása (átfogó): a társaság évek óta nyereséges és az ügyféllel folytatott megbeszélés alapján az a várakozás, hogy az elkövetkezendő 12 hónapban is az lesz. A könyvvizsgáló nem tapasztalt olyan információt a könyvvizsgálat során, amely miatt ez a becslés ne lenne megbízható, a társaság saját tőkéje megfelelő, a könyvvizsgáló a könyvvizsgálói jelentés kiadásáig új vevői megrendeléseket azonosított a meglévő szerződések mellett, valamint az üzleti tevékenységre vonatkozóan a jövő évre készített egyszerűsített üzleti tervben szereplő feltételezések észszerűségét is vizsgálta, ezért – azon túlmenően, hogy ezeket ledokumentálja – további eljárást nem végez.
- Vevőkövetelések (létezés, teljesség, értékelés, elhatárolás): a likviditási problémákkal rendelkező vevőre való tekintettel terjedelmesebb eljárásokat kell végeznie a könyvvizsgálónak a még ki nem fizetett vevőegyenlegre vonatkozóan. Mivel magas a lényeges hibás állítás kockázata (az értékelés állítás vonatkozásában is), ezért több és megbízhatóbb bizonyítékra van szüksége, így nem dönthet úgy a könyvvizsgáló, hogy elégségesnek tekinti pusztán a külső megerősítést, mely a többi állítás lefedésére megfelelő lehet, ugyanakkor az értékelés állításra nem ad bizonyosságot.

- Nyitóegyenleg (átfogó): a könyvvizsgálónak kötelező megvizsgálnia a nyitóegyenlegeket az 510-es könyvvizsgálati standarddal összhangban. A hivatkozott standard ugyan lehetőséget biztosít, hogy a könyvvizsgáló többféle eljárás közül válasszon, azonban nem teheti meg azt, hogy nem vizsgálja meg a nyitóegyenlegeket (nem mérlegelhet).
- Pénzeszközök (teljesség): a készpénzes forgalom növeli a csalásból eredő lényeges hibás állítás kockázatát, így a könyvvizsgálónak terjedelmes eljárásokat kell végeznie arra vonatkozóan, hogy lehetnek-e a könyvelésben nem rögzített értékesítési tranzakciók. Továbbá nem dönthet úgy a könyvvizsgáló, hogy mivel a pénzeszközök egyenlege nem haladja meg a végrehajtási lényegességet, ezért nem jelentős számlaeigenlegként azonosítja és kevesebb számú eljárásokat végez az egyenlegre (vagy egyáltalán nem végez), nincsen lehetősége a mérlegelésre.
- Egyéb további kötelező könyvvizsgálati eljárás (például teljességi nyilatkozat bekérése, a könyvvizsgálói jelentés előírt formájához való igazodás, stb.).

6. Összefoglalás

jelen oktatási anyag fő üzenetét tehát a következőképpen lehet összefoglalni:

- A Standardokat minden gazdálkodó egység könyvvizsgálatára szánták, mérettől és összetettségtől függetlenül
- A könyvvizsgálóknak van lehetőségük méretre szabhatóan alkalmazni a Standardokat („*Méretre szabhatóság*”, illetve „*Kisebb gazdálkodó egységekre jellemző szempontok*” megnevezésű bekezdések a Standardokban)
- A méretre szabott alkalmazás azt jelenti, hogy a könyvvizsgáló:
 - a gazdálkodó egység és a megbízás sajátosságaira szabva;
 - kockázatalapú megközelítéssel;
 - a könyvvizsgáló idejét és erőforrásait hatékonyan felhasználva;
 - a rendelkezésre álló módszerek megfelelő kiválasztásával és alkalmazásával;
 - szakmai megítélés és szakmai szkepticizmus gyakorlásával;
 - a Standardok által biztosított kereteken belül mozogva megfelel az előírásoknak.
- Kulcsfontosságú a megfelelő kockázátértékelés és a megfelelő tervezés.
- Jelentősen befolyásolja az elvégzendő eljárások terjedelmét a gazdálkodó egység sajátosságai, mérete és összetettsége.
- Alapvetően megállapítható, hogy egy kisebb és kevésbé összetett gazdálkodó egység könyvvizsgálata esetén kevesebb kockázat és így kevésbé terjedelmes eljárások várhatóak, mint egy nagyobb és összetettebb vállalat esetén, de nem minden esetben van így.
- Kiemelt jelentősége van a megfelelő szakmai megítélésnek, amelynek a kellően részletes dokumentációjára külön figyelmet kell fordítania a könyvvizsgálónak.